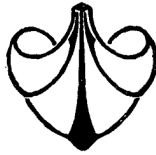

A FRANCIA-NÉMET
VEGYES DÖNTŐBÍRÓSÁGI
ELJÁRÁS

ÍRTA:
KRÁHL VILMOS
ÜGYVÉD

B U D A P E S T 1933
A „BÉKEJOG ÉS BÉKEGAZDASÁG” KIADÁSA
V., FÜRDŐ-UTCA 3

A francia-német vegyes döntőbíróóság 1920 március 10-ikén alakult meg és négy osztállyal működik. Több mint egy hónapi teljesülési tanácskozások eredményeképpen állapította meg perrendtartását, mely — mint találóan jegyzi meg dr. Backhaus — a két jogterület jogrendszere közötti kompromisszum eredménye.¹⁾ Tárgyilagos megállapítással lehetne ehhez hozzáfűzni annyit, hogy ebben a kompromisszumban mindenesetre — a francia elem az uralkodó. Mint kodifikációs munkát, nagyon sok kívánni valót hagy fenn ezen szabályzat, részben az anyag rendszer nélküli tagolása, részben a szabályozás hiányosságai miatt. Maga az eljárás azonban, — úgy amint ezen perrendtartásban le van téve — az írásbeliségnek és szóbeliségnek a peres felek rendelkezési elvének és a birói pervezető jognak elég szerencsés kombinációja, úgy hogy a német szakirodalomban is az a kritika alakult ki, hogy ez az eljárási szabályzat — fogyatkozásai mellett is, — egészben véve alkalmas instrumentum arra, hogy a döntőbíróóság a rábízott feladatoknak megfelelni tudjon.

Ami először is a fogyatkozásokat illeti: szabályozatlanul maradt a perképesség kérdése és ezzel kapcsolatban az önképvi-seletre nem jogosult fél megjelenése esetében követendő eljárás (Pp. 59—69. §§), azután a pertársaság kérdése, valamint általában úgy az alanyi, mint a tárgyi keresethalmazat kérdése (Pp. 77—81. §§), bár erre vonatkozólag a 16. cikk a „kereset megosztása” („division de cause”) cím alatt bizonyos alaki eljárási elveket tartalmaz. Nincsenek megállapítva a pergátló kifogások, sőt ez a perjogi műszó „prozesshindernde Einreden” (Pp. 180. §; német Ziv. Proz. O. 214. §) egyáltalán nem fordul elő, habár a 23. cikk kifejezetten olyan kifogásokról beszél, amely kifogások azon célból emeltetnek, hogy a per érdemébe való bebocsátkozás elkerül-tessék („l'exception qui oppose le défendeur pour ne pas entrer en matière sur le fond...”). Nyitva maradt az a kérdés, hogy ezen kifogások az alperes, vagy a peres felek melyike államának belföldi perjoga elvei alapján, vagy pedig a döntőbíróóság önálló perjoga szerint fognak elbíráltni?²⁾ Nincsenek szabályozva a

¹⁾ Dr. Backhaus: „Die Prozessordnung des französisch-österrei-chischen Schiedsgerichtshofes in der Praxis” („Friedensrecht” I. 'év-folyam, 5. szám).

²⁾ Azokban az esetekben, amelyekben a döntőbíróóság átru-házott hatáskörben jár el (pld. 239. b. 2), helyes logika szerint — mási rendelkezés hiányában — azon belföldi perjognak kell mérv-adónak lennie, amely belföldi bíróság helyébe a döntőbgsí hatáskör lépett. Minthogy túlnyomóan a legyőzött államok bíróságainak vonatkozó hatásköre konvertálódott át a bírósági hatáskörbe: ennél fogva ez irányban hazai perjogunk idevágó rendelkezései több tekintet-ben érvényesülhetnek.

vizontkereset emelésének előfeltételei (Pp. 189. §), annak dacára, hogy a vizontkereset kifejezetten meg van engedve (14. cikk, e). Nincsen szabályozva a szegényjog, habár a 97. cikk kifejezett rendelkezést tartalmaz aziránt, hogy olyan felperes, akinek fizetőkép-telenségét a kormányképviselők megállapították, nem tartozik, költ-ségbiztosítékot letenni („... en dehors des parties dont les Agents reconnaîtraient l'insolvabilité . . .”). Ezeken kívül még több más kérdés is teljesen szabályozatlanul maradt. így hiányzik minden rendelkezés a bírósági személyek kizárása tekintetében (Pp. 59—69. §§), hasonlóképen hiányzik a meghagyásos — általában a rövid utón való (sommás) — eljárás szabályozása, ami a gyakorlat-ban már eddig is erősen érezhető volt. Ezen a hiányon a döntő-bíróság olyképen segített, hogy az eljárási¹ szabályzat 98. cikkében foglalt azon fentartást, hogy kivételes esetekben a bíróság eltérhet az eljárási szabályzat előírásaitól („déro-gation”), — használta fel a sommás eljárás („procédure rapide”) lefolytatására. A fo-gyatosításoknak ilyen módon való surrogálásához azonban, — alább kifejtendő okokból — sok szó fér.

Maga az eljárás szerkezete részben az Írásbeliség, részben a szóbeliség elvére van építve; szigorú caesura az írásbeliség; és a szóbeliség között — amint ez a belga-német eljárás 34. cikkében foglaltatik — nincsen. Az eljárás súlypontja az írásbeliségen nyugszik. A keresetnek írásbelileg kell előterjeszteni (6. cikk). Szóbeli keresetet az eljárás nem ismer. Az alperesi ellenkérelem-nek is írásban kell előterjeszteni (14. cikk, e). Egységhez (62), elismeréshez (63) és keresetvisszavételhez (65) — általában — írásbeliség szükséges. Ez a szerkezet, valamint az írásbeliségnek domináló jelentősége, a békeszerződés idevonatkozó rendelkezéseinek (tizedik rész III. cím utáni függelék 18. §-a) következménye; a szóbeliség tulaj donképpen nagyobb mértékben érvényesül az eljárásban, mint amennyire az a békeszerződés által kontemplát-tott. Ezen a ponton a döntőbíróság élt azon felhatalmazásával, hogy eljárási szabályait az igazság és méltányosság követelmé-nyeinek megfelelően állapította meg (239. cikk ut. függ. 2. §), és további koncessziókat tett a szóbeliségnek. Általában véve az el-jjárási szabályzat a méltányosság és az anyagi igazság felderítésé-nek elvét tette az eljárás vezető gondolatává. Ez az elv le van téve az eljárás 98. és 99. cikkeiben. Az előbbi szerint a döntőbíró-ság a perrendtartás, szabályaitól eltérhet („déro-gation”), hogyha úgy véli, hogy a konkrét eset különleges körülményei mellett a tényállás felderítéséhez és gondos méltatásához ez méltányos és szükséges (. . . lorsqu'il estime que dans les circonstances spéciales de la cause cela est équitable ou nécessaire pour la connaissance complète et l'appréciation exacte des faits . . .”). Az utóbbi cikk rendelkezése szerint a perrendtartásban előre nem látott minden esetben a bíróság az igazságosság és méltányosság elvei által fogja magát vezetetni. („. . . le Tribunal s'inspirera des principes de justice et d'équité . . .”). A méltányosságnak mint vezetőgondolat-nak az eljárás alapjául vétele következik már a békeszerződésnek fentidézett rendelkezéséből, de következik a döntőbírósági eljárás-nak arbitralis jellegéből is és egyik folyamánya a francia bírói felfogásnak, amely különösen eljárási kérdésekben inkább a méltányosság általános elvei, semmint szigorú alaki szabályok által vezeteti magát. Ez a felfogás átvitetett a döntőbírósági el-

járásra és gyakorlatra is.”³⁾ Így például az Áron Weil c/a. Bankhaus J. A. Schwarzschild ügyben a döntőbíróóság 1921. május 3-iki határozatában elnapolta a tárgyalást szabályszerű idézés dacára, a fél azon előterjesztése alapján, hogy lehetetlen volt a tárgyalásra előkészülnie; mindenesetre az ezáltal felmerült összes költségek megtérítési kötelezettsége mellett.⁴⁾ Hasonló értelemben foglalt állást a belga-német döntőbíróóság a Strobann c/a. Wanner-Brandt ügyben, 1921. július 11-iki határozatában, amelyben helyt adott a határidő lejárta után két nappal beérkezett kérelemnek.⁵⁾ Kétségtelen, hogy a méltányosság ilyen módon való gyakorlásában része van annak a körülménynek is, hogy sem a francia-német, sem belga-német eljárás nem ismeri az „igazolás” jogorvoslatot és ennek hiányát az esetenként való méltányossággal kívánja a döntőbíróóság surrogálni. Mindazonáltal nem ajánlatos, hogy bármely fél is a méltányosság biztában késedelembe essék.

A peres felek rendelkezési elve érvényesüli az eljárásban annyiban, hogy az eljárás kereteit a peres felek kérelmére határoznák meg és az ítélet nem terjeszkedhetik túl a peres felek kérelmein és azoknak lényegén sem tehet változtatást. „La sentence peut réduire les conclusions des parties, mais elle ne peut ni les augmenter, ni en changer la nature.” (71. cikk, ut. bek.) Az eljárás folyamata alatt, egészen a szóbeli tárgyalás beterjesztéséig („jusqu'à la clôture des débats”) a peres felek leszállíthatják kérelmeiket („les conclusions”) és azokat módosíthatják is annyiban, amennyiben ezzel maga a keresetibe vett jog nem változtattatnék meg („mais sans que la nature en soit changée”). Nem lehet helye azonban — még az ellenfél hozzájárulása esetében sem — a kereset felemelésének (7. cikk.) A bizonyító eszközök megválasztása és a bizonyítékok előterjesztése a felek joga. A felek perbeli rendelkezési elve hatásosan van ellensúlyozva a bírói pervezetési jog által. Ez a jrg legerősebben érvényesül abban a rendelkezésben, hogy a bíróság az eljárás bármely szakaszában hivatalból is elrendelheti okiratok felmutatását (90) és elrendelheti hivatalból a bizonyítás kiegészítését, valamint új eljárást is rendelhet (98. cikk utolsó mondat).

A modern perjog elvei érvényesülnek az eljárásban annyiban, hogy a peres felek minden bizonyítandó körülményt — általában véve — bármely bizonyító eszközzel bizonyíthatnak (88. cikk 1. mondat). Az eljárásban a bizonyító eszközök nincsenek kimerítően felsorolva. A bizonyító erő tekintetében szabályok felállítva nincsenek. Ellenkezőleg: az eljárás a) bírói szabad méltatás elvére van alapítva (88. cikk 2. mondat). A bizonyító eszközök szabadsága bizonyos megszorítás alá esik (56.) és gy ezen elv, mint a bírói szabad méltatás elve nem juthat teljes érvényre a francia-német eljárásban, a békeszerződés tizedik rész, III. cím ut. függelék 18. §-ának rendelkezése miatt. Az eljárás 88. cikke ez okból ilyen irányú fentartást tartalmaz. A francia-osztrák eljárás korrespondáló cikke ezt a fentartást mellőzte, úgy hogy itt a

³⁾ Lásd: Dr. Johannes — a német kormányképviselő — cikkét: „Zur Praxis des Verfahrens von dem französisch-deutschen Gemischten Schiedsgerichtshofe” (Juristische Wochenschrift” 1921. évi., 3. szám).

⁴⁾ Lásd: „Friedensrecht” 1. évf., 4. füzet. 30. jogeset.

⁵⁾ Lásd: „Friedensrecht” 1. évi., 5. füzet. 31. eset.

bizonyítás szabadsága és bírói szabad meggyőződésalkotás teljesen érvényesül. Alább ez még megfelelő módon megvilágítást fog nyerni.

Teljes mértékben érvényesül a tárgyalási elv úgy az írásbeliség, mint a szóbeliség folyamán. Az Írásbeli eljárás folyamán a felperesi keresetre, alperese ellenirat (14.) és a felperesi válasza (26. cikk) alperest viszonzó válasz, (28. cikk) illeti meg. A közben-szóló kérdésekben, így a kellő helyen előterjesztett pergátló kifogás kérdésében (23.), azután a perbehívás kérdésében (19.), a kereset megosztása kérdésében (16.) a felperest és a beavatkozás kérdésében (20.) mindkét peres felet, — nyilatkozási jog illeti. A szóbeli tárgyaláson a felek perbeli képviselőit egyaránt illeti meg a felszólalás és a perbeli kérelmek előterjesztési joga (47.) Az eljárás sajátosságához tartozik, hogy a tárgyalási jog a felekkel párhuzamosan úgy az írásbeli mint a szóbeli eljárás folyamán, megilleti a kormányképviselőket (85. és 47. cikk 3. és 4. bek.) is.

A francia-német döntőbírói perrend 24 fejezetből áll, amelyek 99 cikket tartalmaznak. I. Székhely (1); II. Perindítás (2); III. Keresetindítási határidők (3—5); IV. A kereset alakja (6—11); V. Ellenirat (12—15); VI. AB eljárás megosztása (16); VII. Előd megnevezése (17—18); VIII. Perbehívás (19); IX. Beavatkozás (20—22); X. Kifogások (23—25); XI. Válasz és viszonzóválasz (26—30); XII. Biztosítási intézkedések (31—36); XIII. Előkészítő szóbeli tárgyalás (37—43); XIV. Végtárgyalás (37—43); XV. Tanú- és szakértői bizonyítás (51—61); XVI. Peregesség (62); XVII. Elismerés és keresetvisszavétel (63—65); XVIII. Az eljárás felfüggesztése (66-67); XIX. Perelévülés (68-69); XX. ítélet (70—77); XXI. Az ítélet értelmezése és kiigazítása (78); XXII. Perújítás (79—82); XXIII. Perbeli meghatalmazottak és jogtanácsosok (83-85); XXIV. Általános rendelkezések (86—99); Záróhatár ozmány.

A *francia-osztrák eljárás* teljesen ugyanúgy tagolódik és ugyanennyi cikkből áll, amelyeknek tartalma néhány eltéréstől eltekintve, teljesen azonos szövegű a francia-német eljárással. Eltérés van elsősorban a keresetindítási határidők tekintetében (3. cikk). Míg a francia-német perrend az egyes kereseti jogcímek szerint külön-külön más határidőket állít fel, amelyek részben a perrendtartás közzétételének napjához, részben a keresetalapító tényről való tudomásszerzés napjához, részben a belföldi bíróság előtti előzetes eljáráshoz igazodnak, addig a francia-osztrák perrend azt a generális szabályt tartalmazza, hogy a keresetet — bármely jogcímen indítatik, — az eljárási szabályzat közzétételének napjától számított egy éven belül kell megindítani. Hogyha a peralapító tény későbbben következik be, úgy ettől számított három hónapon belül indítandó. Minthogy a francia-német szabályzat a keresetindítási határidőket specifikálja, minthogy továbbá Franciaország nem kötött Németországgal külön egyezményt a háború előtti tartozásokat illetőleg: ennél fogva, *hogyha a létesítendő francia-magyar perrend a német specifikációt fogadja el, úgy külön alpont lesz [elvéendő az 1921 január 31-iki egyezmény 5. cikkében körülírt esetre; vagy pedig az osztrák eljárás rendszere átveendő.*

A további eltérések a következők: A francia-német eljárásban az ellenirat a kereset kézbesítésétől számított két hónap múlva esedékes¹; az osztrák-francia eljárásban ez a két hónap egy további hónappal meghosszabbítható (13. cikk). Hasonló természetű eltérés van a szakértői vélemény kiegészítése iránti indítvány előterjesztési határidő tekintetében (60. cikk); a német-francia eljárásban ez egy hónap, az osztrák eljárásban két hónap.

A tárgyalás nyilvánossága mindkét perrendtartásban alapelveként van elfogadva; de míg a francia-német eljárásban a bíróság a nyilvánosságot kizárhatja (46. cikk), addig a francia-osztrák eljárás ezirányu kifejezett rendelkezést nem tartalmaz.

A francia-német eljárás 84. cikke megengedi, hogy technikai kérdésekkel kapcsolatos jogvitákban a felek a jogi képviselőik mellett szabadalmi ügyvivőt (Patentanwalt) és tanácsadó-mérnököt („ingénieurs-conseils”) bízhatnak meg. Ez a rendelkezés az osztrák-francia eljárásban mellőztetett.

Három nevezetesebb eltérés van a két perrendtartás között: A francia-német eljárásban a költségbiztosíték („consignation préalable”) összege minimálisan 100 francs, és az összeg magasságát az elnök állapítja meg diszkrecionális joggal, mégis oly képen, hogy az maximálisan 10.000 frankot tehet ki (97.). (A megállapított összeget az eljárás folyamán az elnök felemelheti.) Ezzel szemben az osztrák-francia eljárás korrespondelő rendelkezése szerint a minimális költségbiztosíték 150 francs; a költségbiztosíték összegének kiszámítása pedig akképen történik, hogy a pertárgy értékének minden száz frankja után 1 centime teendő a költségbiztosíték fejében. A letétel a német-francia eljárásban a „Banque de France”-nál, vagy a Reichsbanknál; az osztrák-francia eljárásban a „Banque de France”-nál vagy az Österr. Postsparkassenamtnál történik. Az osztrák-francia eljárás rendelkezése igazságosabbnak — és ezért követendőnek — látszik, mindenestre lehetőleg a német-francia eljárás költségminimumának elfogadása és a maximumnak hasonló kontingentálása mellett.

A francia-német eljárás 88. cikke a szabad bizonyítás elvét fogadja el, mégis a versaillesi szerz. 296. cikkéhez csatolt függelék 18. § 2. bekezdésében foglalt fentartással. (Tous les modes de preuves sont admis devant le Tribunal, — sous réserve du § 18 al. 2 de l'annexe de l'article 296.) A függeléknek itt felhívott szakaszában azon fentartás foglaltatik, hogy a törvényszék az iratok alapján ítél. („Le Tribunal juge sur pièces. Il peut toutefois . . .”) Ez a fentartás kizárná a közvetlen észlelésen alapuló egyéb bizonyítékok méltatását a bírói meggyőződés alkotásában és így nagyon gyakran illuzóriussá tenné az ítélelhozatal szabadságát. Nem egyeztethető össze sem a közvetlenség, sem a bírói szabad méltatás elvével. Nyilván ez volt az oka, hogy az osztrák-francia eljárás korrespondelő cikkéből elhagyatott. Az osztrák-francia eljárásban ennél fogva a modern perjogi elvek, különösen a bizonyítás szabadsága és a (bizonyítékok szabad méltatásának elve nagyobb mértékben érvényesülhetnek. Minthogy a magyar polgári perrendtartás is a szóbeliség elvére és a bizonyítási szabadság elvére van alapítva: a magyar perjog szellemének az *felelne meg, hogyha a francia-magyar perrendtartás e tekintetben a francia-osztrák példát követné.*

Harmadik nevezetesebb eltérés van a 6. cikk a) pontjában. A francia-német szövegben a kereset kellékei között az állampol-

gárság nincsen felemlítve, míg a francia-osztrák eljárás korrespondáló 6. cikk a) pontjában ez bennefoglaltatik. Az állampolgárság mint kereseti kellék az összes többi eljárási szabályzatban (így a belga-német eljárás 24. cikk a) pontjában: angol-német eljárás 3. a), a jugoszláv-német eljárás 18. a) stb. bennefoglaltatik. A francia-német eljárásban ez a hiány nyilván csak elnézés lehetett, mert a francia-német döntőbíróság gyakorlata tényleg megköveteli ezt a kereseti kelléket (I. Backhaus fentebb idézett cikkét). Ennek a kelléknek kifejezett felvétele ajánlatos a franciamagyar perrendtartásban is.

Minden egyéb rendelkezés a francia-osztrák eljárásban azonos tartalmú és szövegű a francia-német eljárással.

Az eljárásban — mint említve volt — az írásbeliség bifurkálva van a szóbeliséggel. Az *előkészítő eljárás* szabály szerint Írásbeli, azonban helyet foglalhat benne kiegészítőleg a szóbeliség is. Az előkészítő eljárás befejezése után a szóbeli tárgyalás tartása kötelező (44. cikk). Az előkészítő eljárás rendszerinti lefolyása a következő: Felperes hat példányban benyújtott — francia nyelvű — írásbeli keresetére⁰) alperes a kézbesítéstől (12. cikk) számított két hónapon belül, a döntőbíróság titkárságánál elleniratot tartozik benyújtani (13.). A belga-német döntőbíróság gyakorlata az ellenirat benyújtási határidejét konkrét esetben úgy értelmezte, hogy több alperes esetében a határidő az utolsó kézbesítéstől számít. A keresetindítási határidő elkésése esetében a keresetet nem lehet hivatalból „ex primo decreto” visszautasítani. Az elkésés okából elutasítás csak alperesi kifogásra történik (5. cikk), de a bíróság ez esetben is méltányosságból eltekinthet. A kereset kellékei közül külön kiemelési igényel a kézbesítési megbízott megjelölése a döntőbíróság székhelyén, vagy a felperes hazájának „ Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalánál” (l'indication d'un domicile élu au siège du Tribunal ou au bureau de l'Office des biens et intérêts privés de l'État dont le requérant est ressortissant”). A *domicile élu*” alatt több értendő, mint amit a Pp. 151. § 2. és 3. bek. ért; némileg hasonló hozzá a váltóeljárás során a Pp. 613. §-ban körülírt kézbesítési megbízott, mert a francia code civil 111. cikke messzebbmenő jogi jelentőséget ad ennek, mintegy a fél összes perbeli cselekvőségének telephelyét látja benne. Az eljárási szabályzat nyilván ebben a tartalomban használja ezt a kitételt²) A kereseti tényállításoknak folytatólagos sorszáмок szerint kell előadatniuk. A keresethez jegyzéket, „bordera.u” kell mellékelni a keresethez csatolt okmányokról és bizonyítékokról. Az elleniratban alperes nyilatkozni köteles minden egyes kereseti tényállításra nézve, egyben folytatólagos sorszáмок alatt előadni tartozik azon tényállításokat, amelyekre az ellenkérelmet alapítja. Alperes elleniratában viszontkeresetet is emelhet (14. cikk). Alperes is jegyzéket tartozik csatolni a melléletekről. Az ellenirat

¹) Ha több alperes van. ugv minden további alperes részére egy további példány csatolandó.

²) Ugyancsak alperes is köteles elleniratában — ugyanúgy mint felperes a keresetben — „domicile élu”-t megjelölni, vagy a döntőbíróság székhelyén vagy a saját állama hivatalánál (13. cikk).

kézhezvételétől számított egy hónapon belül a felperes válasziratot nyújthat be a titkárságnál (26.). A válaszirat adása nem kötelező és ennek hiányában az Írásbeli eljárás ezzel befejezést nyert. A válasziratban a felperes nyilatkozni tartozik az: alperes netáni viszontkeresete tekintetében; új tényeket adhat elő, amelyek sor-számmal láthatók el. A válasz kézhezvételétől számított egy hónapon belül alperes viszonzválaszt nyújthat be a titkárságnál (28.). A viszonzválaszban alperes nyilatkozni tartozik minden felperesi tényállításra és maga új tényállításokat adhat elő. A viszonzválasz benyújtásával, illetve a benyújtási határidő eredménytelen eltelésével az írásbeli eljárás — és ezzel az előkészítő eljárás rendszerinti kerete — befejezést nyert. A összes közbenszóló kérdések — rendszerint — szintén az írásbeli eljárás keretében tárgyaltnak le. A további eljárás szóbeli. Azonban már magában az előkészítő eljárásban érvényre juthat a szóbeliség, az *előkészítő tárgyalás* („*audience préliminaire*”) által (37). Az előkészítő tárgyalás szükségessé válhat olyan eljárás során, amelyben bonyolult tényállás kerül elbírálás alá, vagy amelyben a peres felek ténybeli előadásai ellentmondók vagy homályosak, vagy ahol számadási részletek terjesztettek elő, illetve bírálandók el és az előkészítő tárgyalás mintegy analóg a Pp. 225. és következő §§-ban foglalt kiküldött bíró előtti előkészítéssel. Az előkészítő tárgyalás elrendelése, kitűzése és lefolytatása az elnök kizárólagos diskrecionális joga, amellyel belátása szerint élhet (37. cikk 1.). Célja: a tényállás tisztázása és a bizonyító eszközök megjelölése (pour procéder à l'épuration des faits et à l'indication des moyens de preuve”). Az elnök ezen előkészítő tárgyalást kitűzheti a viszonzválasz beérkezése után, de kitűzheti már az ellenirat beérkezése után is; kitűzheti akkor is, a viszonzválasz határidejének letelte után, hogyha alperes viszonzválaszt nem adott. A 37. cikk 1 mondatából és a 40. cikk 1 mondatából kitetszőleg az elnök a határidő letelte után akkor is kitűzheti a tárgyalást, hogyha alperes elleniratot nem is adott; vagyis alperes mulasztása esetében is megilleti az elnököt ez a diskrecionárius jog, ami annál inkább fennáll, mert a döntőbíróági eljárás nem ismer mulasztási ítéletet, hanem a szabályszerű idézés dacára történt meg nem jelenés esetében a bíróság a rendelkezésre álló adatok alapján a mulasztó fél nélkül tárgyalja le a pert és hoz ítéletet (73). Az előkészítő tárgyaláson minden fél szóbelileg tartozik nyilatkozni az ellenfél periratainak tényállításaira. A nyilatkozatok alapján jegyzőkönyv készül, amelyben külön rögzíttetnek meg a felek által előadott azon tényállítások, amelyek tekintetében megegyezés van a felek között és azon tényállítások, amelyek vitások maradtak. Ha alperes nem adott elleniratot, úgy nyilatkozni, köteles a keresetre, azonban viszontkeresetet ezen úton nem emelhet. Új tényállítást bármely fél előadhat, hogyha azonban ezáltal további eljárás válik szükségessé, úgy ennek költségei ezt a felet terhelik. A vitásnak maradt tényelőadások tekintetében minden fél köteles megjelölni a maga bizonyítékait (42. cikk). Abból a körülményből folyólag, hogy az előkészítő tárgyaláson is lehetséges még új tény előadása (41), szükségképen következik, hogy egészen ezen időpontig a felek „előkészítő iratokat” (Pp. 195. és 196. §§ és Code de procédure civile 102) adhatnak.

A végtárgyalás⁷⁾ („*audience de jugement*”: „Spruchtermin”) tartása kötelező (40). A tárgyalás helyét és időpontját a törvényszék elé, az elnök tűzi ki (44. cikk és versaillesi szerződés 304. cikk ut. függ. 9. §). A feleket, valamint a kormányképviselőket a titkárság értesíti. A felek az iratokat két héten át betekintheik a titkárságon. A tárgyalás szabály szerint nyilvános. A franciánémet eljárásban a törvényszék a nyilvánosságot hivatalból vagy indítványra kizárhatja. Az osztrák-francia eljárás ezen rendelkezést mellőzte. A végtárgyaláson az ügyvédi képviselőt kötelező; kivételesen enged a törvényszék a félnek magának felszólalási jogot (47). A perbeli képviselők után a kormányképviselőket illeti a felszólalás és indítványtétel joga. A bíróság a feleknek újabb felszólalási jogot engedhet. Az utolsó felszólalás joga a kormányképviselőket illeti. A perbeli kérelmek a végtárgyaláson annyiban módosíthatók, hogy: a) a kereset a végtárgyaláson is« leszállítható; b) az érvényesített jog lényegének érintése nélkül a kereseti kérelem a végtárgyaláson is módosítható (7). Ugyanez áll a viszontkeresetre is (14 e). A végtárgyaláson nincsen helye sem perbehívásnak, sem előd megnevezésének, sem a kereset megosztása iránti kérelemnek, sem új viszontkereset emelésének (40). Kérdéses lehet, hogy a végtárgyaláson előterjeszhető-e olyan hatásköri kifogás, amely az előkészítő eljárásban nem érvényesített? Minthogy az eljárási szabályzat 87. cikke szerint a döntőbíróság a békeszerződés értelmezése alapján állapítja meg illetékességét, ami implicite kötelességévé teszi, hogy saját hatáskörét hivatalból is vizsgálja; minthogy a szabályzat 23. cikke nem zárja ki azt, hogy a pergátló kifogások — és így a hatásköri kifogás is — az eljárás bármely szakaszában emeltessenek, csupán az elkülönített tárgyalás van függővé téve attól, hogy a kifogás emelése a perbebocsátkozás előtt történjék: nincsen akadálya, annak, hog}' a hatásköri kifogás a végtárgyaláson is emelhető legyen, önként értetődőleg a késedelemnek költségkövetkezmenyei lesznek.

A döntőbíróági eljárásban a periratok szerepe más, mint aminő a Pp. 195. és 190. §-aiban körülírt „előkészítő irat”-ok szerepe és hasonlít a régi törvénykezési eljárásból ismeretes periratok jelentőségéhez. A döntőbíróóság a periratok tartamát minden esetben — tehát akár előadattak azok a végtárgyaláson, akár nem — bírói kognició tárgyává teszi és így azoknak figyelembevétele vagy mellőzése nem függ a végtárgyaláson történő előterjesztéstől. A felek a végtárgyaláson a periratok tartalmához kötve vannak és ennél fogva olyan jogok, mint aminők a Pp. 254. §. szerint a peres felek javára az előkészítő eljárás során előadott tényállítások módosítása tekintetében, vagy új bizonyítékok előterjesztése tekintetében fentartanak: a döntőbíróági eljárásban nem illetik

¹⁾ Ezzel a polgári perjogunkban szokatlan kitételrel, kellett vissza, adni az „*audience de jugement*” kiléteit. „Érdemleges szóbeli tárgyalás”-nak nem mondható, mert bár ez a tárgyalás szóbeli, azonban éppenséggel nem mondható érdemlegesnek. A német fordítás (úgy a német-ír., mint az osztrák-ír. szabályzatban) szintén nem a „*mündliche Verhandlung*”-nak mondja (mint német ZPO. 128., oszt. CPO. 171.), hanem a „*Spruchtermin*” kitétel, használja, mely szintén nem perrendszerű.

meg őket. Okirati nívumokat, amelyek az írásbeli eljárásban nem terjesztettek elő — a bíróság a tárgyalásból kizárhat (48). Az eljárási szabályzat intenciója kétségkívül az, hogy a végtárgyaláson a per ítéletileg befejeztessék; ez következik már abból, hogy az eljárás „audience de jugement”-nak (németül „Spruchtermin”) nevezi. Azonban ez — mint alább megvilágítást nyer a bizonyítással kapcsolatban — nem feltétlenül szükséges.

Kiemelést igényel, hogy a végtárgyalás befejezéséig a felek a költségeiket felszámítani tartoznak (50. cikk, 2.)”.

A szóbeliségnek és írásbeliségnek egymáshoz való viszonya különösen abban a vitakérdésben csúcsonylik ki: *lehet-e a végtárgyaláson* („audience de jugement”) *új tényeket előadni?* Ezzel a kérdéssel foglalkozva dr. Wehli az alábbi okfejtés alapján a kérdés *igenlenes* megoldásához jut.⁸⁾ Az írásbeli eljárás során a felek bármily periratban adhatnak elő új tényállítást; az előkészítő tárgyaláson új tényállítás ugyan előadható, azonban az új előadás által okozott költség terhével (41); a végtárgyaláson újabb tényállítás kifejezetten kizárva nincsen. új okirati bizonyíték a, végtárgyaláson is produkálható, bár a bíróság azt figyelembe venni nem köteles (48). Az a körülmény, hogy az előkészítő eljárás során a feleknek elegendő alkalmuk volt a tényállítások előadására: ellene szól a nívumnak. Viszont a perrend 99. cikke és a versaillesi szerződés 304. cikk (trianoni 239) ut. függ. 2. § értelmében, minden kérdésben, de különösen a, saját eljárásának kérdésében a döntőbíróság a méltányosság elvei által fogja magát vezetetni. Méltányos pedig az, hogy a fél az ítélethozatalig támogathassa ügyét. A megoldást a cikkíró a perrend 79. cikkében találja meg, amely utóbbi a perújítás, („révision”) előfeltételeit körülírva akként rendelkezik, hogy a perújításnak hely adandó, hogyha olyan döntő jelentőségű új tényt produkál a fél, amely tény az alapeljárás szóbeli tárgyalásának befejezéséig (clôture des débats) a bíróság előtt és az indítványozó fél előtt ismeretlen volt. Ebből a rendelkezésből következteti azt, hogy a végtárgyalás befejezéséig új tény mindig felhozható. Ezt az okfejtést — fentartás nélkül — el lehet fogadni.

Az *írásbeli eljárás* során terjesztendők elő: 1. a kereseti- és az ellenkérelem, illetve a viszontkereset (6. e és 14. e); 2. alperesnek a per elhárítását célzó kifogásai (23—25); 3. rendszerint az összes tényállítások (6. c); 14. c); 26. d); 28. b): és lehetőleg az összes bizonyítékok.

Ad 1.A *kereset* irányulhat marasztalásra vagy megállapításra, illetve a jogviszony tartalmának új szabályozására is. Az utóbbi alá esőnek tekintendő a trianoni szerződés 234. b) alapján indított kereset, mert ez lényegileg az iránt indítatik, hogy a döntőbíróság a háború előtti magánjogi szerződés anyagi tartalmát újból szabályozza. Az ezen kereset alapján hozott ítélet: konstitutív ítélet. A kereseti kérelmek kumulálhatók is, — amennyiben valamennyi kereseti kérelem tekintetében a döntőbíróság illetékes. A francia-német döntőbíróság joggyakorlatában a kereseteknek egy

⁸⁾ Dr. Wehli: „Können in Spruchtermin, vor dem Gemischten Schiedsgerichtshof neue Tatsachen vorgebracht werden? („Friedensrecht” Í. évf., 7. füzet.)

negyedik faja is indított és negyedik fajta ítélet is hozott. A kereseti kérelem itt — konkrét causa nélkül — a békeszerződés vitás jogi tartalmú rendelkezésének általános jellegű normaliterpretációjára irányult. A francia „Office des Biens et Intérêts Privés” a német „Reichsausgleichsamt”-tal szemben konkrét jogeset nélkül annak elvi megállapítását kérte, hogy olyan pénztartozások, amelyek elzász-lothringiai honosok és német állampolgárok között a fegyverszünet (1918 november 11) és a versaillesi szerződés hatálybalépésének napja (1920 január 10) közötti időtartam alatt kerültek kiegyenlítésre, belevonandók az elzász-lothringiai-német clearing eljárásba és hogy azokra nézve is a békeszerződés alapján megállapított (1 márka — 0*8134 frank) átszámítási árfolyam alkalmazandó. Ezen kereseti kérelem ellen a német kormányképviselő kifogást emelt az érdemi kifogásokon felül, azon perjogi okból is, mert absztrakt kérelem nem képezheti peres eljárás tárgyát. Habár a kereseti kérelemnek csak részben adott helyt a döntőbíróóság: mindazonáltal az 1921 október 19-iki döntése indoklásában kimondta, hogy ilyen absztrakt jellegű értelmezés iránt is lehet — megfelelő érdekek fenforgása esetében — keresetet indítani.) Hasonló általános jellegű normainterpretáció iránti keresetet indított a francia „Office” az osztrák „Abrechnungsamt” és a „Verband österreichischer Banken und Bankiers” ellen a francia-osztrák döntőbíróóság előtt. Ebben a perben a felperes kétféle érdemleges kereseti kérelmet terjesztett elő. A második kereseti kérelem annak elvi kimondására irányult, hogy a valorizációs szabály és a clearing útján való lebonyolítás kiterjed az osztrák részvénytársaságok részvényeinek osztalék-szelvényeire is, amelyek francia állampolgárok által mutattnak be, amennyiben a st.-germami szerződés hatálybalépése (1920 július 16.) előtt jártak le. (2. Dire que l'article 248 et les conventions et accords réglant les modalités de son application sont applicables au coupons de dividende d'actions de Sociétés autrichiennes présentés par des Français et échus avant le 16 juillet 1920.”) A francia-osztrák döntőbíróóság az 1921 november 30-iki döntésében kimondotta, — mivel alperesek az érdemi kifogásaik mellett, a konkrét causa nélküli általános jellegű megállapítás iránti kereseti kérelmet is kifogásolták, — hogy az ilyen természetű kereseti kérelemnek helyt ad. „2. Dit les conclusions de la requête recevables en la forme.” (L. Friedensrecht I. 7. f. 51. sz.) Mellőzve annak a perjogi kérdésnek közelebbi vizsgálatait, hogy az ilyen természetű kereseti lypusok és ítéletek a polgári perjogi elmélet által felállított kategóriákkal (elutasító, megállapító és konstitutív⁹⁾ összeegyeztethetők-e? — kétségtelen, hogy a hágai nemzetközi döntőbíróóság eddigi gyakorlata illet nem mutat fel. A hágai nemzetközi döntőbíróóság által a háború kitéréséig eldöntött ügyekben meghozott összesen 12 ítélet egyike sem tartalmaz ilyen konkrét causa nélküli normainterpretációt. (Lásd: Dr. Magyary Géza: „A nemzetközi bíraskodás” 180 és köv. old.). Éppen ezért a döntőbíróósági jurisdikciónak még a saját hatásköre

⁹⁾ Az ítélet német fordításban egész terjedelemben közölve van a „Friedensrecht” I. évf. 7. füzet. 54. száma alatt.

¹⁰⁾ Lásd: Dr. Magyary Géza: „Magyar polgári perjog” 1. oldal.

alá eső jogvitákban is, ilyen messzemenő módon való kiterjesztését — nem lehet fentartás nélkül elfogadni.

A *viszontkereset* az írásbeli eljárás folyamán terjesztendő elő; az azonban nincsen tilalmazva, hogy nemcsak az elleniratban, hanem a viszonzásban is előterjeszhető legyen. Következik ez a *contrario* a 40. cikk rendelkezéséből, amely kizárja azt, hogy a viszontkereset az előkészítő szóbeli tárgyaláson még előterjeszhető legyen. Annál kevésbé lehet az érdemleges szóbeli tárgyaláson új viszontkeresetet emelni. A belga-német perrendtartás a viszontkeresetet egyáltalán nem engedi meg (29. cikk). Ugyanilyen értelmű rendelkezés van a lengyel-német eljárás 28. cikkében. Hogy mely követelés érvényesíthető viszontkeresetileg? erre nézve az eljárási szabályzat nem tartalmaz rendelkezést és így a nemzetközi perjog elvei irányadók. Erre vonatkozólag Bar¹¹⁾ azt mondja: „Die Bestimmungen der Prozessgesetze über die sogenannten fora connexitatis beruhen auf mehr oder weniger willkürlichen und veränderlichen Zweckmäßigkeitsrücksichten, während international der Grundsatz gelten muss, dass möglichst keine Streitsache ihrem natürlichen Richter entzogen werde . . .” Messzebb megy a viszontkereseti illetékesség megengedése tekintetében Meili. Utóbbi szerint¹²⁾: „Die Zulässigkeit einer Widerklage ist auch international nicht zu beanstanden, sofern sie durch Vorhandensein der Konnexität mit der Vorklage oder durch die Existenz einer identischen Quelle beschränkt wird, und sofern damit nicht ein Eingriff! erfolgt in die Normen über exklusive Fora.” E szerint a perbíróság illetékes az olyan viszontkereseti követelések tekintetében is, amelyek magával az alapkereseti követeléssel összefüggésben vannak, továbbá hogyha a viszontkereset ugyanazon jogforrás illetékességi szabályai alapján emelhető, amely jogforrásra a kereseti illetékesség alapított és amennyiben valamely kizárólagos illetékességi ok nem akadályozza ezen illetékességet.

Elfogadva Meili álláspontját: a viszontkereseti illetékesség kérdése Franciaországgal szemben, kártérítést kérdésekben alig bírhat gyakorlati jelentőséggel, mert a békeszerződés a legyőzött állam honosainak nem ad viszonosan kártérítési jogot az általuk a háborús intézkedések folytán a győztes államok részéről szenvedett károkért. Kártérítési kérdésekben a viszontkeresetnek jelentősége lehet a jóvátételekben nem részesülő államokkal, valamint az újonnan alakult államokkal szemben (232. cikk, I) és jelentősége lehet az elszakadó területeken okozott károkért az utódállamokkal szemben (250. cikk, 3). *Valamennyi entente-állammal szemben jelentőségre juthat a viszontkereseti illetékesség a trianoni szerződés 239. cikk, b) pont, 2. bek. esetében.* Ha a magyar honos lép fel keresettel a francia honos ellen, valamely a békeszerződés hatálybalépése előtt kötött szerződés alapján és hogyha a francia állampolgár Franciaországban lakik: úgy a keresetet az illetékes francia bíróságról kell megindítani. Legyen a következő képzelt

¹¹⁾ v. Bahr: „Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts” II. kötet, 451. oldal.

¹²⁾ Lásd: Meili: „Das internationale Zivilprozessrecht” 387. old.

eset: A budapesti cég a rheimsi cognacgyárossal 1919 augusztus 7-én bizományi szerződést kötött aziránt, hogy Csonkamagyarország területére átveszi kizárólagossági joggal és raktár mellett a vezérképviseletet. Ennek fejében a forgalmazott összeg 10%-át kapja, viszont a hitelezett összeg után 50% delcredere-t visel. Az első elszámolás 1920 január 1-én ejtetik, meg. A gyár közvetlen eladásokat is teljesített és a budapesti bizományos ezután is követeli jutalékát.¹³⁾ Hol kell perelnie? A rheimsi bíróság előtt. Megfordítva: a rheimsi gyáros hol perli a bizományost a delcredere alapján? A rheimsi gyáros perelheti a Code civil 14. cikke alapján a rheimsi bíróság előtt. Azonban perelhet — választása szerint — a 239. cikk b) alapján a döntőbíróság előtt is. Hogyha a döntőbírósághoz fordult, úgy ezzel egyszersmint a magyar cégnek megadatott a jog, a maga követelését a döntőbíróság előtt viszontkereset útján érvényesíteni. Abból a célból, *hogy a magyar, igények érvényesítése megkönnyíti essék, célszerű volna a vegyes döntőbírósági perrendtartásokban a viszontkereseti illetékességnek minél szélesebb terjedelemben való elismerése.*

A viszontkereset után is költségbiztosíték teendő le (97. cikk 4). A viszontkeresettől szemben felperest ugyanazon jogok illetik, mint amelyek nyitva állanak alperesnek a keresettel szemben. Felperes emelhet pergátló kifogást; kérheti a viszontkereset megosztását; perbehívhat harmadik személyt, stb. A viszontkeresettől szemben emelt kifogások letárgyalása analóg módon történik, mint a kereseti kérelemmel szemben emelt hasonló kifogások letárgyalása. Ami a keresetmódosításra (7. cikk) áll, az vonatkozik a viszontkereset módosítására is.

Ad 2. Azokat a kifogásokat, amelyeknek célja, hogy alperes a perbebocsátkozást megtagadja, írásban kell előterjeszteni abban a határidőben, amelyben az ellenirat lett volna előterjesztendő (23). Ezek a kifogások tulajdonképpen *a pergátló kifogások*, bár ez a műszó nem fordul elő az eljárási szabályzatban. Hogyha alperes különálló kérelem gyanánt („dans une demande exceptionelle”) terjeszti elő a fent jelzett határidőben ezt a kifogást, úgy a per érdemétől elkülönítve, megelőzően tárgyalatik le és a főper tárgyalása addig függőben marad. A „demande exceptionelle”-re a kereseti külkellékek előírásai állanak (24); ebből azt kell következtetni, hogy ennek önálló periratnak kell lennie. Nincsen kötelezően előírva, hogy az ilyen módon előterjesztett pergátló kifogások tárgyalása miképpen történjék. „Le Tribunal statue après instruction sur le mérite de l'exception.” A törvényszék szóbeli tárgyalást is tarthat ebben a kérdésben. Hogy mely kifogások tekintendők pergátló kifogásoknak? Az eljárási szabályzat nem tartalmaz rendelkezést és így a nemzetközi perjog elvei lesznek alkalmazandók. Egységes elvek ez irányban nincsenek; a döntőbíróság gyakorlata jogfejlesztőleg hathat. Egyes kifogások tekintetében a nemzetközi jogi felfogás megállapodottnak tekinthető. Így: a hatáskör (illetékesség) hiányára alapított kifogás, vagyis hogyha a kereset olyan

¹³⁾ A példában az ügylet a kereskedelmi forgalom felvétele (1919 aug. 6.) után kötött és a követelés a békeszerződés hatálybelépése előtt járt le. Lásd errenézve a német-francia döntőbíróság joggyakorlatát: Dr. Szladits Károly: A vegyes döntőbíróságok ítélkezése. (Békejog 2. sz.)

jogcímre van alapítva, amely nem foglaltatik benne a békeszerződés tizedik rész III. IV., V., VI., VII., és VIII. címeiben. Pergátló kifogásnak tekintendő a nemzetközi jogban általában a perfüggőség kifogása,¹⁴⁾ vagyis hogyha a döntőbírótság előtt érvényesíteni kívánt igény iránt megelőzően már valamely belföldi bíróság előtt kereset indított. A döntőbíróstági eljárásban ez a kifogás csak korlátozottan lesz érvényesíthető, mert a döntőbíróstági hatáskör nagyrésztben kizárólagos lévén és a döntőbírótság külön ezen célra szerveztetvén: a belföldi bíróság konkurráló hatáskörébe való beavatkozás veszélye nem foroghat fenn: és nem foroghat fenn az a veszély sem, hogy ugyanazon jogkérdésben ellentétes ítéletek fognak hozatni. Másrészt az ellenkező felfogás odavezethetne, hogy az illetéktelen belföldi bíróság előtt azonos jog iránt negatív kérelemmel megindított kereset által az ellenfél a keresetindítási határidő kitolására volna kényszeríthető, ami végeredményben gyakran jogfosztásra vezetne. — Az a kifogás, hogy a döntőbíróstági keresetet más eljárásnak kell megelőznie (Pp. 180. § 1.) szintén nem szükségképen pergátló hatású, hanem csak perfelfüggesztést eredményez. Ilyen értelemben határozott a francia-német döntőbírótság Loyer ca. Mayer-ügyben 1921 május 4-ikén, amely ügyben a felperest nem utasította el, hanem az eljárást felfüggesztette addig, amíg a clearing-hivatalok előtti eljárás leforvttatik.¹⁵⁾ Aziránt alig lehet nézeteltérés, hogy a perképesség hiánya (Pp. 180. § 6.) a döntőbírótság előtt is perelhárító hatású; viszont kérdéses lehet, hogy a Pp. 180. § 4. pontban foglalt pergátló kifogás (választott bíróság kikötése), hatályosan emelhető-e a döntőbíróstági hatáskörrel szemben? A kérdés általánosságban is fogalmazható és akkor így hangzik: kizárhatják-e a felek szerződéssel valamely jogvitára nézve a vegyes döntőbírótság illetékességét; illetve szembevethető-e a peres felek ezen — alakilag kifogástalanul létrejött — megállapodása a döntőbírótság illetékessége ellen? Erre a kérdésre magában a békeszerződésben foglaltatik részvlasz. A 231. cikk ut. függ. 16. §. esetében konkurráló hatáskör forog fenn az adós általánosan illetékes rendes bírósága, valamely választott bírói forum és a döntőbírótság között, olykép, hogy a prioritás az adós általánosan illetékes bíróságát illeti, utána sorban a választott bíróság illetékessége következik és utolsó fokban a döntőbírótság illetékessége. Ebből nyilván következik, hogy azon esetben, hogyha peres felek között választott bíróság iránti kompromisszum kötött, úgy ez hatályosan lesz szembevethető a döntőbírótság illetékessége ellen. A kérdés az, hogy lehetséges-e minden esetben választott bíróság által kizárni vagy substituálni a döntőbírótság illetékességét? Kézen fekszik, hogy a 240. cikk esetében ez ki van zárva, mert a 240. alapján indított kereset nem csupán a felek közötti jogvita végleges eldöntésének, hanem a belföldi jogerős bírói ítélet hatályának kérdése is: olyan körülmény tehát, amely kívül esik a peres felek rendelkezési jogán. Ebben az esetben a döntőbíróstági hatáskör sem ki nem zárható, sem választott bíróság által nem helyettesíthető, mert egyik állam sem fogja elismerni azt, hogy a jogerős belföldi ítélet valamely választott

¹⁴⁾ Lásd: Meili: „Internationales Zivilprozessrecht 381. old.

¹⁵⁾ Az eset közölve a „Fnedensrechr I, évf. 2. füzet. 6. sz. alatt.

bírósági forum által felülvizsgálat tárgyává tétessék. Ellenben a 239. cikk b) p. 2. bek. esetében ilyen választott bírósági megállapodás lehetséges annyiban, amennyiben azt az érdekelt entente-állami belföldi törvénye kifejezetten nem tiltja. Az entente-állampolgár a vitás kérdést alternative, vagy a saját belföldi bírósága, vagy a döntőbíróság elé viheti, minden olyan esetben, amikor bármely entente-állam, vagy bármely semleges állam bírósága volna illetékes föltéve, hogy ez az illetékességi ok saját hazája belföldi bíróságai számára nem állapít meg kizárólagos illetékességet. Amely esetekben az alternatív illetékesség lehetséges, ugyanazon esetekben a választott bíróság is hatályosan köthető ki, úgy hogy ilyen esetben a választott bíróság hatásköre konkurrálna a döntőbírósági hatáskörrel, illetve a választott bíróság kizárná a döntőbíróság illetékességét. Ezzel szemben hogyha magyar bíróság volna illetékes, úgy a magyar bíróság hatásköre kötelezőleg átkonvertálódik a vegyes döntőbíróság hatáskörébe, olykép, hogy ettől eltérésnek még abban az esetben sincsen helye, hogyha a magyar bíróság hatásköre a konkrét jogügyben nem. kizárólagos jellegű illetékességi okon alapult is és hogyha az illetékes magyar bírósággal szemben eredetileg valamely választott bíróság hatályosan kiköthető lett volna is.

Ezen okfejtéssel azonban szembevethető azon körülmény, hogy mi jelentősége van a választott bíróság kikötésének, hogyha a külföldi választott bíróság ítélete a belföldön úgy sem hajtható végre és hogyha a belföldi választott bírósági ítélet a külföldön ugyanúgy nem hajtható végre? A válasz a következőkben foglaltatik: A 231. ut. függ. 16. §-ában tulajdonképen az foglaltatik, hogy a békeszerződés signatarius hatalmai elismerték azt, hogy a 231. cikk esetére lokalizálva a felek által perrendszerű módon létesített választott bíróságok ítéleteit saját államuk területén is végrehajthatóknak ismerik el. Nemzetközi jogi szempontból ez úgy jelentkezik, mint olyan kollektív államszerződés, amely által egyes magánjogi jogviták tekintetében a vitában álló magánfelek között létrejött választott bírósági ítéletek kölcsönös végrehajthatósága nyer elismerést. A függelék 16. és 18. §-aiból következik, hogy ezen választott bíróság iránti megállapodás érvényéhez szükséges, hogy a kormányképviselők hozzájáruljanak.

A fentebbi okfejtésnek gyakorlati szempontból az a jelentősége van, hogy elvezet azon megállapításhoz, hogy a békeszerződés, mint kollektív nemzetközi szerződés, nem állja útját annak, hogy az egyes signatarius hatalmakkal olyan külön egyezmény létesíttessék, a mely egyezmény értelmében a 239. cikk b) 2. alá eső jogvitákra nézve a felek által perrendszerű alakban létrejött választott bíróságok szabályszerű eljárás útján meghozott ítéletei kölcsönösen végrehajthatóknak ismertessenek el. A fentebb előadottakból következik, hogy az ilyen választott bíróság ítélete csak akkor volna végrehajtható erejű, hogyha a választott bírósági kikötéséhez a két kormányképviselő hozzájárult. Nyilvánvaló továbbá az is, hogy a kormányképviselőknek a függelék 18. §, illetve a francia-német eljárási szabályzat 85. cikkében lefektetett jogai folytán a választott bíróság iránti megállapodásnak a döntőbíróság előtti eljárásban kifogásként való érvényesítése csak ebben az esetben volna lehetséges. *Megfontolást érdemel, hogy nem volna-e célszerű magyar szempontból ilyen irányú különleges*

egyezmények kötése, különösen az utódállamokkal, tekintettel a 237. cikk i. bek. rendelkezésére.

Ad 3. A tényállítások előterjesztésének kérdése fentebb már kellő megvilágítást nyert; a bizonyítás iránti előterjesztések alább a bizonyítás kérdése kapcsán nyernek megvilágítást.

Az írásbeli eljárás során tárgy altatnak le a *közbe nszólo kérdések*: 1. A kereset megosztása iránti kérelem (16. cikk). 2. Előd megnevezése (17. cikk). 3. Perbehívás (19. cikk). 4. Harmadik személy beavatkozása a perbe (20—22. cikk).

Ezen közbenszólo kérdések tárgyalási módja hasonlít a régi törvénykezési rendtartásból ismeretes „alkeresetek” letárgyalásához. Alperes az ellenirat számára nyitva álló határidőben írásbeli előterjesztést tesz, ezt követőleg az elnök felperesnek írásbeli nyilatkozattételre határidőt tűz. Felperes nyilatkozata után a bíróság a közbenszólo kérdésben határoz.

Ad 1. *A kereset megosztása* („division de cause”) kérhető úgy alanyi, mint tárgyi keresethalmazat esetében. Tárgyi keresethalmazat forogna fenn, hogyha felperes ugyanazon keresetben érvényesítené a Magyarország területén levő birtoka felszerelésének a kommun alatt történt szocializálásából eredő kárát (232. cikk II. p.) és valamely a háború folyamán az itteni birtokán ellene fogatosított adóügyi árverés által szenvedett kárát (235. b és c). Alanyialmazat foroghat fenn, hogyha felperes több alperes ellen indít keresetet és a pertársak különböző honosságnak. A francia hitelező, a magyar adós és az osztrák kezes ellen fennálló követelését, melynek érvényesítése tekintetében hitelező és egyenes adós között a budapesti központi járásbíróság alakszerű módon prorogáltatott: a francia-magyar döntőbíróság előtt kell, hogy érvényesítse. (A francia jog is elismervén a „forum prorogatum” illetékességét, a code civil 14. cikke alapján ez esetben a hitelező nem fordulhat a francia bírósághoz.) Az osztrák készfizető kezes, — aki utólagos nyilatkozattal, akár a prorogatio elfogadásával, akár anélkül, vállalta a kezességet — nem fog illetékességi kifogást emelheti a francia-magyar döntőbíróság ellen, azért, mert az osztrák C. P. O. 12. §-a szerint az egyenes adóssal együtt perelhető. Megfordítva az esetet, hogyha a magyar fél vállalta a készfizető kezességet az osztrák egyenes adósért — de a prorogatio elismerése nélkül — úgy nem lesz az osztrák-francia döntőbíróság előtt perelhető, mert a Pp. 77. §-a ennek útját állja. Mindkét esetben, hogyha együttesen pereltetnek, úgy bármelyik alperes — tehát úgy a magyar, mint az osztrák fél — kélheti úgy a saját ügyének, valamint a másik alperes ügyének elkülönítését. A magyar fél azonkívül — amennyiben az osztrák-francia döntőbíróság elé idéztetett — pergátló kifogással is élhet. Mindkét előterjesztését az elleniról esedékessége határidejében tartozik előadni. (23. cikk 2. és 16. cikk 2.)

Ad 2. Előd megnevezése („évocation en garantie”). Lényegileg azonos a Pp 93. § esetével. Az előzetes kérdés letárgyalása a peres felek között ugyanúgy történik, mint a kereset; megosztása esetében. Ha a harmadik „az előd” perbebocsáttatik, úgy az alperes két héten belül nyilatkozni köteles (18. cikk). Az ellenirati határidő a nyilatkozat beérkezésétől számíttatik.

Ad 3. *Perbehívás* („appel en cause”). Lényegileg azonos a Pp 89 §-ában körülírt perbehívással. Az előzetes kérdés letárgyalása, valamint a perbehívás maga ugyanolyan alakiságok között és határidők alatt történik, mint az előd megnevezése. Mindkét esetben egy harmadik személy (előd, szavatos stb.) az összefüggés alapján elvonatik a maga illetékes bírjától. A nemzetközi perjog szerint a konnexitásos illetékesség, megszorítón magyarázandó, mert általánosan elfogadott elv, hogy senki se vonassék el a „juge naturel” elől. A francia felfogás szerint (code civil 14. cikk)*) különbség van a külföldi egyenes adóssal szemben érvényesíthető illetékesség és a külföldi mellékkötelezettel szemben érvényesíthető illetékesség között. Az előbbi esetben a francia bíróság illetékessége a code civil 14. alapján igénybevehető, míg az utóbbi esetre ez nem áll meg. Ez a felfogás kifejezésre jut azon nemzetközi szerződésekben is, amelyeket Franciaország egyes államokkal a bírói illetékesség szabályozása tekintetében kötött, (így: a francia-svájci 1869 június 15-iki egyezmény 1. cikkében.) A francia felfogás általában szigorúbb a perbehívás kérdésében, mint a beavatkozás tekintetében. Ez a felfogás kifejezésre jut a francia-német döntőbíróság gyakorlatában is. A döntőbíróság az alperes által perbehívott harmadiknak, mint mellékbeavatkozónak a perbe való belépését elutasította azért, mert a perbehívott nem közvetlenül volt felelős a perbehívónak¹⁵). (Ez a felfogás ellentéte a Pp 89. § ut. mondatában foglalt felfogásnak.) A francia felfogás szerint a külföldi, mint szavatos, nem volna a döntőbíróság elé idézhető. Ez a felfogás kifejezésre jut a döntőbírósági perrendtartásodban is. A francia-német szabályzatból ez kifejezetten nem tűnik ki, mert az állampolgársági kellék — mint fentebb már említve volt — ebből a kereseti kellékek közül is kimaradt: ellenben a francia-osztrák szabályzat 17. cikke megkívánja a megnevezett harmadik honosságát az „évocation en garantie” esetében és ezzel azonos kellékekkel kíván a 19. cikk 2. az „appel en cause” esetében.

Ezen perjogi helyzeten nem létesített érdemleges változást az 1921 január 31-iki magyar-francia egyezmény 7. cikkének aj pontja sem, — amely egyébként szószerint az osztrák-francia 1920 augusztus 3-iki egyezmény 7. b-ből van átvéve. Ez a rendelkezés azt célozza, hogy a magyar (osztrák) adósoknak az elszakadó területeken levő visszkereseti kötelezettekkel szemben fennálló jogainak érvényesítését megkönnyítse. Ez történhetett volna olyan módon, hogy például a francia kormány egyezményeket létesített volna az utódállamokkal aziránt, hogy a mellékkötelezettek per-társként lettek volna perbevonhatók, illetve a visszkereseti kötelezettek a magyar adósok által perbehívhalók a vegyes döntőbíróság előtt.¹⁷) Az idézett egyezmény azonban nem így rendelkezik, hanem olyképen, hogy a magyar állampolgárok kapcsolatos követelése

¹⁵) L. a 30. lapon a 30. jegyzetet.

¹⁶) Lásd: francia-német döntőbíróság 1921 márc. 21-iki határozata „Société anonyme du Charbonnage” c/a Német kormány. („Friedensrecht” I. évi, 2. füz... 10. eset.)

¹⁷) Az elszakadó országterületeken a magyar magánjogi és perjogi törvények érvénye fen tartott: éppen a Pp. 77. §. 2, alapján emelhetnek illetékességi kifogást az elszakadó területeken levő mellékkötelezettek.

biztosíték címén a francia hivatalra engedményezhetők és a behajtás a francia hivatal feladata.

Ad 4. *Harmadik személy beavatkozása a perbe.* (Intervention de tiers). Bármely harmadik, aki azt állítja, hogy a peres felek között folyó per kimeneteléhez jogos érdekei fűződnek, az eljárás folyamata alatt beavatkozhatik a perbe. („*Toute personne qui prétend faire valoir un intérêt légitime dans une instance peut intervenir au procès au cours de la procédure . . .*”) A beavatkozás ezen körülírása magában foglalja a főbeavatkozást (Pp 82. §) és a Pp 84. §-ban körülírt mellékbeavatkozást egyaránt.

A beavatkozási kereset előterjesztése nincsen határidőhöz, sem a főper valamely szakaszához kötve; amennyiben tehát a peres felek és a kormányképviselők nem mondanak ellen: úgy az előkészítő eljárás befejezése után is elvileg lehetséges a perrendszerű alakban előterjesztett beavatkozási kereset. Abból a rendelkezésből, hogy amennyiben a főper Ítélethozatalra megérett, úgy a beavatkozás nem akadályozhatja a főper eldöntését (22.): a contrario következik, hogy amennyiben a főper még nem érett meg az Ítélethozatalra, úgy a főperrel együtt tárgyalható akkor is, hogyha az írásbeli eljárás már befejeződött. Következik továbbá az, hogy a beavatkozási kereset elkészés okából „*ex primo decreto*” nem utasítható el. A beavatkozási keresettel szemben nemcsak a feleknek, hanem a kormányképviselőknek is ellentmondási joguk van. (21. cikk 1.). Hogy miképpen tárgyalandó le az előzetes kérdés? Nincsen kötelezően szabályozva. A 22. cikk annyit mond, hogy: „*en cas d'opposition, le Tribunal juge de l'admission de l'intervention . . .*”, amiből következik, hogy letárgyalható Írásbeli utón, mint a régi törvénykezési eljárás „beavatkozási alkeresete”, de szóbeli tárgyalás is tűzhető, sőt a főperbeli felek ellenmondására a bíróság „*ab instancia*” is hozhat határozatot.

A beavatkozást a francia bírói gyakorlat szélesebb körben engedi meg, mint a perbehívást. Ez a tendencia megvan a döntőbírói gyakorlatban is. A mellékbeavatkozót perbebocsátotta a döntőbíró, amidőn a jogi érdekét valószínűsítette; szigorú bizonyítékot nem kívánt. *Société du Charbonnage c/a. Német-állam ügy*; 1921 május 27-iki határozat; közölve: „*Friedensrecht*” 4. füz., 24. eset). A beavatkozóra nézve a francia gyakorlat a főper bíróságát „*domicile élu*”-nek („*forensisches Domizil*”) tekinti, amelynek a beavatkozó a beavatkozás ténye által önkéntesen magát aláveti abban az értelemben, amint ezt a Code civil 111. cikke meghatározza.¹⁸⁾ A mellékkötelezett vagy főkötelezett is, beavatkozhat a másik két fél között folyó perbe akkor is, hogyha a perbíró, neki nem illetékes bírósága és ezt az elvet a francia elmélet és gyakorlat vonatkoztatja a külföldi beavatkozóra is. Imi en a különbség a külföldi perbehívása és a külföldi beavatkozása között. Így magyarázza ezt Bar is.¹⁹⁾ Szerinte a

¹⁸⁾ A Code civil 111. cikke: „*Lorsqu'un acte contient de la pari des parties on de l'une d'elles, élection de domicile pour l'exécution de ce même acte dans un autre lieu que celui du domicile réel, les significations ou demandes et poursuites relatives à cet acte pourront être faites au domicile convenu et devant le juge de ce domicile*”.

¹⁹⁾ Lásd: Bar: „*Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts*” II kötet. 451. oldal. 70. jegyzetei.

francia jog a külföldre nézve helyt fogható illetékesség tekintetében különbséget tesz az „intervention” és a „demande (évocation) en garantie” között. Ez az elkülönböztetés helyet fog a döntőbíró-sági eljárásban is. A beavatkozó külföldi honostól nem lehet elvonni a jogsegélyt a külföldi honosság okából; a döntőbíró-sági hatáskör pedig — egyéb feltételek fenforgása esetében — a beavatkozó külföldi keresetére is kiterjed. A szabályzat 20. cikkének szövegezése: „Toute personne qui prétend . . .” megerősíti ezt a következtetést, mert „minden harmadik személynek”, honossági különbségre való tekintet nélkül megadja a 20. cikk feltételei fenforgása esetében a beavatkozási jogot. További megerősítést nyer ez a következtetés az eljárási szabályzat 34. cikke által. Az utóbbi — az előzetes biztosítási intézkedések végrehajtásával kapcsolatban — minden olyan harmadik személynek, aki a peres felek valamelyike ellen elrendelt biztosítási intézkedés által magát jogaiban érintve érzi: jogorvoslatot enged, amely a döntőbíró-sághoz benyújtandó „ellentmondás” („opposition”) útján érvényesítendő. Az ezzel folyamatba tett eljárásra a rendes eljárás szabályai alkalmazandók (34. cikk, 2). Ez az ellentmondás tehát úgy tárgyalandó, mint a kereset. Perjogi szempontból egyik különleges esete ez a beavatkozási keresetnek, analog azzal, amely a végrehajtási törvény 92. §-a alapján indíttatik. Minthogy a szabályzat 34. cikke nem tesz különbséget, a jogorvoslat szempontjából a jogaiban sértett harmadik honossága tekintetében („dans tous les cas ou les mesures conservatives . . . prejudice au droit d'un tiers, celui-ci. . .”) az következik, hogy *bármely honosságú, harmadik felléphet ezen a jogon a reá sérelmes biztosítási intézkedés ellen.* Minthogy pedig ez az „ellentmondási” kereset csak egyik különleges esete a beavatkozási keresetnek: ennél fogva a „pars, pro toto” elvből kiindulva és a részből az egészre vissza-következtetve megállapítható, hogy a *beavatkozó idegen honossága nem akadályozza a beavatkozási keresetet a döntőbíró-sági eljárásban; aminél fogva a magyar honos vagy a magyar intézet jogai megvédése végett a francia-német, vagy francia-osztrák döntőbíró-ság előtt is beavatkozási keresetet indíthat,* — hogyha ennek egyébkénti előfeltételei fenforognak.

Az írásbeliség és szóbeliség kifejlett viszonya alapján a döntőbíró-sági per a következő szerkezetet mutatja: A perirat-váltás befejezést nyervén és az írásbeli eljárás során a közbenszóló kérdések is elintézését nyervén, a további eljárás a következő lehet: 1. szóbeli előkészítő tárgyalás kitűzése az elnök által az elnök elé (37) — ami még az előkészítő eljáráshoz tartozik; vagy 2. végtárgyalás kitűzése az elnök által a törvényszék elé (44); vagy pedig 3. bizonyítás rendelése a törvényszék által végzésileg, szóbeli tárgyaláson kívül (51. cikk, 1).

Ad 1. Erről az; esetről fentebb már volt szó.

Ad 2. Közvetlenül az írásbeli, illetve az előkészítő tárgyalás után csak abban az esetben lehetséges végtárgyalás tűzése, hogyha kizárólag a jogkérdés vitás a perben, illetve hogyha kizárólag okirattal kívántak a felek bizonyítani. Ilyen esetben külön bizonyítási szakasz nincsen a perben. A felek vagy a periratokhoz mellékelvén az okirati, illetve írásbeli bizonyítékukat (6. f.; 14. f.;

26 e), vagy az előkészítő tárgyalás folyamán produkálták (41). A bíróság a per bármely szakaszában elrendelhet okirafelmutatást (90); elrendelheti tehát az előkészítő eljárás során, azonban elrendelheti olyképen is, hogy az okirat a végtárgyaláson mutatassék fel. A végtárgyaláson produkált okirati núvumot a bíróság az eljárásból kizárhatja (48), azonban el is fogadhatja. A végtárgyalás a döntőbírósi perrendtartások felfogása szerint úgy jelentkezik, mint zárószaka a peres eljárásnak, mint a már teljesen összegyűjtött perbeli jogi és bizonyítási anyag feletti, — quasi észrevételezési tárgyalás. Szabály szerint tehát a végtárgyaláson sem bizonyítási, sem bizonyításkiegszítési előterjesztést tenni nem lehet: mindazonáltal nincsen kizárva, hogy a bíróság a végtárgyaláson bizonyítást vagy bizonyításkiegszítést elrendeljen (51. cikk, 1 és 98 cikk ut. mondat).

Ad o. *A bizonyítást elrendelő határozat* mikénti meghozatala nem tűnik ki világosan a szabályzatból, mert az 51. cikk 1 azt a rendelkezést tartalmazza, hogy amennyiben a törvényszék megállapítja, hogy a felek előadása lényeges körülményekre nézve eltérő, úgy bizonyításfelvételt rendelhet el. Ez a rendelkezés nyitvahagyja azt a kérdést és így megengedi annak a lehetőségét, hogy a bizonyítás elrendelése szóbeli tárgyaláson kívül, avagy szóbeli tárgyalás megtartása után történjék. Minthogy az előkészítő eljárás befejezésekor a bíróság előtt ismeretesek már a vitás, tehát bizonyítást igénylő tények (39. cikk, 1): ennél fogva a bíróság külön szóbeli tárgyalás nélkül is határozatot hozhat. Az eljárás nyilván így kontemplálja ezt és az esetleges szóbeli tárgyalást is pótlandó, van beiktatva az előkészítő tárgyalás. A belga-német eljárás az „audience préliminaire”-t nem ismeri, éppen ezért kifejezetten megengedi ezen szabályzat, hogy a bíróság a bizonyítás kérdésében, az írásbeli eljárás befejezése után szóbeli tárgyalást tartson (49. cikk, 1). A francia-német eljárásban ez nincsen benne, mindazonáltal nincsen kizárva. Az eljárásban nincsen kötelező rendelkezés aziránt, hogy az okirati bizonyítékokon kívüli bizonyítékokat az írásbeli eljárás során kellene előterjeszteni, amint ezt pl. a belga-német eljárás kifejezetten rendeli (244. d; 32. b). Amennyiben az előkészítő tárgyaláson ez nem történt meg, úgy eziránt a bizonyításrendelő határozatban rendelkezik a bíróság (51. cikk, 2; 57). Mindenesire azonban ajánlatos az írásbeli eljárás során a bizonyítékok megjelölése.

A bizonyítás elrendelésével egyidejűleg a törvényszék a *bizonyításfelvétel foganatosítása* iránt is intézkedik és pedig vagy a) a bizonyításfelvételre határnapot tűz a törvényszék elé (51. cikk, 2); vagy pedig b) a bizonyítás elrendelése mellett a bizonyításnak megkeresés útján való foganatosítása iránt intézkedik (53).

Ad a). Arra az esetre, hogyha a törvényszék a bizonyításfelvételt maga foganatosítja tárgyaláson, az eljárás nem tartalmaz közelebbi rendelkezést abban az irányban, hogy a bizonyításfelvétel külön szóbeli tárgyaláson vagy magában a végtárgyalásban történjék. A belga-német eljárás szabatosabb, mert kifejezetten mondja, hogy abban az esetben hogyha a törvényszék maga veszi fel a bizonyítást, úgy a bizonyításfelvétel történhetik külön szóijeli tárgyaláson is és történhetik magában a végtárgyalásban. Ezirányban a bizonyítást elrendelő végzésben határoz a törvényszék

(49. cikk 2). A francia-német szabályzat ezt nyitva hagyván: mind a két lehetőség fennáll.

Ad *b)* A bíróság a bizonyításfelvételt megkeresés útján is foganatosíthatja. A szabályzat csak a tanúbizonyításnak illetően való foganatosításáról rendelkezik (51. cikk 2). Ebben az esetben a megkeresést a kormányképviselők útján az illetékes belföldi bírósághoz intézi (53). A megkeresett bíróság a maga belföldi perjoga szerint foganatosítja a megkeresést. Ez a rendelkezés megegyezik a Pp. 16. §-ban lefektetett elvvel.

A *bizonyító eszközök* tekintetében külön rendelkezéseket tartalmaz az eljárás a tanukról (52—56), a szakértőkről (51—60) és a szemléről (61).

A *tanúk* megidőzését a kormányképviselők közvetítik. Az idézés a tanú lakhelyének belföldi törvénye szerint történik (52). A tanú megesketése tekintetében, továbbá a megesketés mellőzése tekintetében (55), valamint a peres félnek tanúképen leendő kihallgatása (fél eskü alatti kihallgatása) és megesketése tekintetében (56), ugyanígy a perbeli képviselőnek tanúképen leendő kihallgatása és megesketése tekintetében (56), önálló „lex fori”-t létesít a perrendtartás. A félnek és a perbeli képviselőnek eskü alatti kihallgatását kivételes bizonyító eszköznek tekinti. Nincsen benne a szabályzatban, de a kontradiktórus eljárás természetéből folyik, hogy a felek képviselői a tanúkihallgatáshoz meghívandók és a tanúhoz kérdéseket intézhetnek. Nincsen benne az eljárásban, azonban a pervezető jogból és a tárgyalás rendszetéből következik és a gyakorlatban előfordult, hogy az igazolatlanul mulasztó tanút a bíróság megbírságolta.²⁰⁾

A *szakértői bizonyítást* az eljárás csak írásbeli vélemény alakjában ismeri (59), mindazonáltal a szakértő meghallgatása a szóbeli tárgyaláson nincsen a szabályzatban kizárva. A vélemény francia nyelven szerkesztendő, vagy francia fordításiban teendő le a titkárságon. A szakértők személye és száma tekintetében elsősorban a felek perbeli rendelkezési joga érvényesül (57); megegyezés hiányában a bíróság intézkedik. A szakértői vélemény letételéről nyert értesítéstől számított egy hónapon belül a felek kérhetik a szakértői vélemény kiegészítését vagy megismétlését. A szabályzat más rendelkezést nem tartalmaaván, kérhető úgy a régi szakértők újbóli kirendelése, valamint új szakértők, illetve új szakértő. A szakértői bizonyítás megismétlése esetében is, a vélemény Írásban adandó.

Tanubizonyítás elrendelésével egyidejűleg határidőt tűz ki a bíróság, amely időpontig a bíróság által megállapítandó költségek a titkárságnál letétbe helyezendők. Analóg módon értelmezendő⁵ az 57. cikk a szakértői bizonyítás tekintetében. Mindkét bizonyítás foganatosításának előfeltétele a költség letétele (51. ut. bek. 58). Nincsen szabályozva az eljárásban, azonban „per analogiam legis” következik, hogy amennyiben a kormányképviselők megállapítják valamely fél fizetőképтелenséget (97. al. 1.), úgy ez a fél — ugyanúgy amint a költségbiztosíték alól fel van mentve, — kell, hogy a tanú- és szakértői költségek előlegezése alól is felmentve legyen. Nincsen kimondva a perrend tartásiban, azonban „per analogiam legis”

²⁰⁾ Lásd Backhaus idézeti cikkét.

következik, hogy a költségbiztosíték pénznemére vonatkozó rendelkezések (97. al. 2. és G.) értelemszerűen alkalmaztassanak az egyéb költségletét pénznemére is.

A *birói szemle* foganatosításához (61) a feleket meg kell bívni; ez nincsen benne a szabályzatban, azonban a kontradiktatorius eljárás természetéből következik. Nem lehel kétséges, hogy a bíróság hivatalból is rendelhet szemlét, jóllehet ez a szabályzatban nincsen benne, azonban a birói per vezető jogból következik.

A bizonyítás befejezése után *végtárgyalást* kell tartani. A végtárgyalásra nézve ebben az esetben is ugyanazon elvek mérvadóak, mint abban az esetben, hogyha a perben nem volt bizonyítási eljárás. A szabályzat 88. cikkében foglalt fentartás perbeli jelentősége két irányban jelentkezik. Nevezetesen: bizonyítási nővumok rendszerint nem terjeszthetők elő a végtárgyaláson. Okirati novum ugyan előterjeszthető, azonban a bíróságnak joga van ezen nővumot kizárni (48). Az olyan bizonyíték, amely az iratokban letéve nincsen, nem vehető figyelembe a birói meggyőződés alkotásánál (231. cikk ut. függ. 18. §), még akkor sem, hogyha egyébként hitelesen tudomással bir róla a bíróság. így pld. valamely szemletárgy, amelyre vonatkozólag nem terjesztett elő szemlekérelem az eljárásban, amely azonban a végtárgyaláson valamelyik peres fél által felmutattatik: befolyással lehet-e az ítéletre? Itt ellentétbe fog kerülni a függ. 18. §-a a birói meggyőződéssel és a bíróság a szabályzat 98. cikk ut. mondatához kell, hogy folyamodjék.

A bizonyítás kérdéséhez tartozik még az *előzetes bizonyítás* elrendelése és felvétele is. A perrend ezt a kérdést a biztosító intézkedésekkel („mesures conservatoires”) együtt szabályozta, helyesebben azok alá vonta.²¹⁾ Abból, hogy valamely fél kérelmére a bíróság a felek jogainak védelmére szükséges és méltányos összes biztosító és ideiglenes intézkedéseket megtenni tartozik (31); szükségképen következik, hogy az előleges tanúbizonyítás, valamint az előleges szemle mint a perbeli érdekek megvédésének egyik hatatos eszköze, ezen alapon szintén kérelmezhető. Helye van úgy a kereset benyújtása előtt, mint az eljárás folyama alatt. (A döntőbírósági gyakorlat konkrét esetet szolgáltatott az előleges szakértői bizonyításra. A belga-német döntőbíróság a Belga államnak — Siemens és Halske elleni perében 1921. április 8-iki végzésével előleges szakértői szemlét rendelt el, előleges kárbizonyítás fevétele végett).²²⁾ Az előleges bizonyítás kérése szükségképen felveti a belföldön felvett előleges bizonyítás bizonyító erejének kérdését a döntőbírósági perben. A Pp. 381. §-a alapján a 382. § szerint illetékes bíróság által elrendelt és szabályszerűen foganatosított előleges bizonyításfelvétel perrendszerű bizonyításnak tekintendő-e a döntőbírósági eljárásban a döntőbírósági kogníció szempontjából? A válasznak szükségképen igenlegesnek kell lennie, mert az ellenkező válasz ellenkezik az előleges bizonyítás céljával és azzal a nemzetközi jogilag elismert elvvel, hogy a foganatosított birói cselekmény érvénye, — tehát az előleges bizonyítás is, — a „lex loci

²¹⁾ A biztosítási intézkedésekre vonatkozó döntőbírósági gyakorlat itt mellőzve van. Részletesen ismerteti: Dr. Szladits Károly: „A vegyes döntőbíróságok ítélkezése”. (...Békejog” 2. tüzet.)

²²⁾ Lásd: „Friedensrechl” 1. évfolyam. 4. füzet. 22. eset.

actus” elve szerint ítéendő meg; mert a méltányosság megkívánja az előleges bizonyításfelvétel elismerését és mert a szabályzat 88. cikke szerint minden bizonyító eszköz meg van engedve. A belföldi bíróság által perrendszerűen elrendelt és szabályszerűen foganatosított előleges bizonyítás perrendszerű érvénye a döntőbírósi eljárásban sem vonható kétségbe. Önként értendő, hogy ezen előleges bizonyítás eredményét a döntőbírósi szabadon mérlegeli. A bizonyítás szabadságának elve korlátozást szenved a szabályzat 89. cikke által a tanúbizonyítás tekintetében. Tanúbizonyítás csakis a törvényszék végzése alapján foghat helyt (89.). Ez a rendelkezés kétértelmű magyarázatra adhat alapot. Értelmezhető olyképp is, hogy ez az előleges tanúbizonyításra vonatkozik, amely ekként csak a döntőbírósi határozata alapján volna foganatosítható, és a más — például a belföldi bíróság — végzése alapján foganatosított előleges tanúhallgatás a döntőbírósi eljárásban nem jöhetne figyelembe. Ez az értelmezés ellentétben áll a fentebb kifejtettekkel és nem felel meg a rendelkezésben kifejezett gondolatnak. A rendelkezés valódi tartalma az, hogy a tanúbizonyításnak a bíróságon kívül való felvételét kívánja korlátozni olyképpen, hogy a bíróságon kívül felvett tanúbizonyítás az ügynevezett „affidavit” csak akkor bír perrendszerű értékkel, hogyha ezen bizonyítás felvétele a döntőbírósi végzésével megengedett. Az Angliában, vagy az Egyesült-Államokban lakó honos tanú vallomása „affidavit” útján is produkálható. A 89. cikk valódi értelme az, hogy az „affidavit” bizonyítás nincsen kizárva a döntőbírósi eljárásban, azonban bizonyító ereje csak abban az esetben van, hogyha a döntőbírósi végzése alapján vétetett fel.

Az ítéletről a 70-76. cikkek rendelkeznek. A 78—82. cikkek az ítélet ellen használható jogorvoslatokat tartalmazzák. Az ítélet („la sentence”) rendelkező részének tartalmaznia kell a döntést az érdemben és a költségkérdésben (71. cikk 6). Az ítélet nem mehet túl a peres felek kérelmein, azonban a perbeli kérelmeket nem kell kimerítenie („peut réduire les conclusions”), lehet tehát részítélet is, lehet közbenszóló ítélet, amely marasztalás helyett csak megállapítást mond ki; az is lehetséges, hogy a döntőbírósi elkülönített végi leletet hoz (például viszontkereset esetében). Nein mondhat ki azonban marasztalást, hogyha a kereseti kérelem csak megállapításra irányult. Az íránt nem tartalmaz az eljárás semmi pozitívumot, hogy *mely anyagi jogszabályokat* alkalmazzon, vagy *melyekből* mérítsen a döntőbírósi. A népszövetségi akta 14. cikke alapján felállított „Állandó nemzetközi bíróság” (Cour permanente de justice internationale”) perrendtartásának 38. cikke e tekintetben messzebb megy, mert felsorolja azokat a jogforrásokat, amelyekből a nemzetközi bíróság jogi meggyőződését meríti. A döntőbírósi jogszolgáltatására e tekintetben irányadó az az elv, amely a VI. cím utáni függelék 2. §-ában és az eljárási szabályzat 99. cikkében van kimondva: . . . „le Tribunal s'inspirera des principes de justice et d'équité. Il prendra toutes mesures et dispositions qu'il jugera utiles à la découverte de la vérité et à une saine application *des principes du droit*”. Ebből a rendelkezésből pedig világos, hogy habár a döntőbírósi a méltányosság elveit tartozik követni jogszolgáltatásában, mindazon-

által a döntőbíróóság nem bíraskodhatik juryszerűen, a bizonytalan jogérzék homályos ösztönei által vezetettve, hanem bíraskodása jogászai bíraskodás, a jogelvek józan alkalmazása, — mindössze a jogforrások nincsenek az eljárásban felsorolva.

Az ítéletet indokolni kell (71. cikk 5). Arra nézve, hogy az ítélet mely terjedelemben tekintendő véglegesnek és kötelezőnek (239. g)? vagy Savigny kitételeit használva: „jogerőre emelkednek-e az ítélet elemei”? a perrendtartás nem tartalmaz rendelkezést, amiből következik, hogy az ítéletnek csakis a rendelkező rész tekintetében van „res judicata” ereje (Pp. 411. §); míg az indokok tekintetében csak annyiban, amennyiben a belföldi perjog az ítéleti indokokhoz a jogerő következményeit egyáltalán hozzáfűzi (Pp. 411. és 4.12. §§). A döntőbíróósági ítélet belföldi pozitív hatásával — a végrehajthatósággal — nem vethető szembe a német Z. P. O. 727. §-a („Vollstreckungsurteil”), sem a Pp. 414. §-a, sem pedig Franciaországban a Code de procédure civile 545. és 546. cikke, amelyek a „révision au fond”-t engedik meg. A döntőbíróósági ítélet — úgynevezett — negatív hatása²³⁾ a belföldi bíró előtt valamely másik eljárásban éppen olyan elbírálás alá esik, mint bármely belföldi jogerős ítélet, úgy az ítélt dolog kifogása tekintetében valamint az ítéletnek harmadik személyekre való kihatása tekintetében (Code civil 1351).⁴⁾ Hazai jogunk ugyan a jogerős ítélet kifogását érdemi kifogásnak tekinti, azonban gyakorlatilag a döntőbíróósági ítélet úgy fog érvényesülni, mint valamely pergátló kifogás, mert itt az; érdemi kérdés a hatásköri kérdéssel összefügg. Hogy miképpen fog hatni a döntőbíróósági ítélet ténymegállapítása, az ugyanazon döntőbíróóság előtt más perelt felek között folyamatba tett kapcsolatos tényállású per elbírálására? az iránt nincsen rendelkezés a szabályzatban.

Az ítéletet írásba kell foglalni (12) és a feleknek ki kell kézbesíteni (74). Annak nincsen akadálya, hogy az indokok írásbafoglalása az Ítélet kihirdetése után történjék. Mulasztási ítéletet a döntőbíróósági eljárás nem ismer. Hogyha a szabályszerűen megidézett fél sem írásbeli, sem szóbeli védekezést nem terjeszt elő, az nem akadályozza az ügy letárgyalását és az ítélelhozatalt (73). A bíróság ezen esetben az iratok alapján ítél; az illető állam kormányképviselőjének azonban jogában áll a mulasztó fél képviselőt átvenni, vagy elnapolást indítványozni.

A költségkérdésben a bíróság szabad belátása szerint ítél; mindenesetre a költségviselés tekintetében az ítéletnek rendelkezést kell tartalmaznia (71. cikk 6). A francia-német döntőbíróóság az 1921. június 5-iki teljes ülésében hozott határozattal kimondta, hogy a perbeli képviselőknek fizetett tiszteletdíjakat elvileg nem számítja azon perköltségek közé, amelyeket az ellenfélnek kell megtérítenie. Ellenben a perbeli képviselők utazási költségei, valamint időmulasztása (a bíróság székhelyére való utazás és ottani tartózkodás) az 50. cikkben foglalt költségek alá esnek. Ügyvédi

²³⁾ Lásd: Meili: id. munka 448.: „Die Geltendmachung der negativen Wirkung der abgeurteilten Sache”.

²⁴⁾ Lásd: Dr. Magyary Géza: „Magyar polgári perjog” 29. old. („A jogerős Ítélet következményei”) és 638. old. („A jogerős ítélet következményeinek kihatása a felektől különböző személyekre”).

szempontból tehát ajánlatos a döntőbírósi képviselő munkadíjai tekintetében az Ügyvédi rendtartás 54. §-a értelmében kifejezetten megállapodni. A költségviselés kérdésében néhány figyelmet igénylő határozat hozott a döntőbírósi Judikaturában. Rousseau c/a. Német állam ügyben a költségek egy részében felperes marasztal tételt el azon indoklással, hogy ez méltányos, hogyha egyes igényei egészben vagy nagyobb részben elutasítottak.²⁵⁾ Elnapolási kérelem esetében a bíróság helyt adott a kérelemnek, de a kérelmező felet az ezáltal okozott összes költségekben marasztalta.²⁶⁾ (Áron Weil c/a. Bankhaus J. A. Sclwarzwald). Előforult, hogy a döntőbírósi felperest keresetével elutasította, azonban méltányosság okokból a per költségeket megszüntette (René Fraenkel e/a. 1. Cie Parisienne de couleurs d'aniline; 2. Farbwerke Meister in Höchst).²⁷⁾ A francia-osztrák döntőbírósi az „Office” c/a. 1. Abrednungsamt, 2. Verband österr. Banken ügyben — amely fentebb már ismertetve volt — kimondta az 1921. november 30-iki döntésben, hogy a két állami hivatalai közötti elvi kérdés eldöntése esetében nincsen helye költségmegállapításnak. (Décide que s'agissant du règlement d'une question de principe intéressant les Offices, il n'y a pas lieu à dépens”).

A költségmegtérítés kérdésében a 75. cikk egy szerföltött serei - mes rendelkezést tartalmaz; nevezetesen azt, hogy a költségek mindig a győztes fél valutájában terítendőek meg, az ítélet megelőző hónap átlagos átszámítási árfolyama alapján. Minthogy a költségbiztosíték letétele — hogyha márkában történik — a letételt megelőző hónap átlagos árfolyama alapján számítandó át frankokra (97. cikk, 6): úgy megtörténhetik, hogy a német felperes, hogyha teljesen pernyertes is lesz, de a per folyamata alatt a márka árfolyama lényegesen esett: úgy a márkaértékben kifejezett és neki megítélt perköltség a frankértékre átszámított költségbiztosítékot csak részösszegben fogja elérni és ő habár teljesen pernyertes, mégis a perköltségek egy hányadát viselni lesz kénytelen. Ehhez jön még a netáni tanubizonyítás vagy szakértői bizonyítás költségelölege. Ez az árfolyamkockázat a francia felperesnél nem forog fenn, mert a perbiztosítékot is — átszámítási árfolyam nélkül — frankokban helyezi letétbe és pernyertesség esetében a költségeket frankokban ítéli meg neki a bíróság. Ami a márkára nézve áll, az áll a koronára nézve is. Ennek az igazságtalanságnak egy hatásos *korrektívuma van a szíami-német perrend 75. cikkében*, amely szerint a döntőbírósi állapítja meg, hogy a kiadások és költségek mely valutában terítendőek meg. Ez a rendelkezés mindenesetre figyelmet érdemei, már abból a szempontból is, mert a döntőbírósi módjában van a netán különböző pénznemekben teljesített költségkiadásokat (pl. más országból odautazó tanúk kiadásait és költségeit; vagy külföldi szakértő díjait, vagy az ellenfél francia ügyvédjének frankokban kifejezett kiadásait és időmulasztási költségeit) a kiadások tényleges pénznemében a valóságos összegben mindenféle átszámítási kulcsok

²⁵⁾ Francia-német döntőbírósi 1921 június 28-iki határozata. („Friedensrecht” I. Évf. 6. füzet, 49.)

²⁶⁾ 1921 május 23-iki határozat. („Friedensrecht” I. évf. 4. füzet, 30.)

²⁷⁾ 1921 július 30-iki határozat. („Friedensrecht” I. évf., 6. füzet, 39.)

mellőzésével megállapítani. Ezzel a valutáris kockázatban rejlő igazságtalanságnak legalább egy része kiküszöbölődik.

Jogorvoslatok: Az ítélet *kijavítása* kérhető írási vagy számadási hiba okából (78). Ezt a kérelmet előterjesztheti a fél is, de előterjesztheti valamely kormányképviselő is. A kérelem nincsen határidőhöz kötve. Homályos, hézagos vagy ellentmondásos ítélet esetében az *ítélet kiigazítása* kérhető; azonban a fél a kérelmet csak valamelyik kormányképviselő közvetítése útján terjesztheti elő. Ennek kérelemnek az ítélet *kézbesítésétől számított egy hónapon* belül kell előterjesztetnie (78. cikk, 2). A tárgyalási elv itt is érvényesül: az ellenfél írásbeli meghallgatása után hoz határozatot a bíróság.

Perújítás olyan döntőjelentőségű új tény alapján kérhető, amely a szóbeli tárgyalás befejezésekor a bíróság előtt, valamint a kérelmező fél előtt ismeretlen volt. A perújítási keresetnek az ítélet *kihirdetésétől számított egy éven* belül kell előterjesztetnie. Nincsen előírva az, hogy a kereset kellékeivel (6) kellene bírnia a kérelemnek. Előterjeszthető akkor is, hogyha közben a perújító fél, vagy ellenfele valamely más állam honosa lett, (pl.: férjhez ment egy idegen állampolgárhoz) vagy a 231. cikk eseteiben akkor is, hogyha közben a felek valamelyike idegen államba tette át lakóhelyét. A perújítási eljárás két részből áll. Az első részben a döntőbíróság megállapítja a ténybeli nívumot és annak döntőjelentőségű voltát és határozatot hoz a perújítás megengedhetősége kérdésében. A második rész az érdemi eljárás az újított perben. Ezt a döntőbíróság esetenként külön szabályozza (SI). A perújítási keresetre nézve nincsen előírva azon példányszám, ami a keresetre nézve a 9. cikkben előírás; mindazonáltal ez ajánlatosnak látszik.

A *perbeli (ügyvédi) képviselő* az írásbeli eljárás folyamán fakultatív; a végtárgyaláson azonban ügyvédkényszer van (47). Helyes értelmezés mellett (239. ut. függ., 3. §.) az ügyvédkényszer kiterjed az eljárás egész szóbeli részére. Ez az elkülönbötet és a békeszerződés rendelkezéseinek pedáns betartásán alapszik. (Lásd ellentétet a 231. cikk, ut. függ. 18. §. és a 239. ut. függ.” 3. §. között.) A későbbi perrendtartások (maga a francia-osztrák szabályzat is) jobban emancipálták magukat a békeszerződés betűitől. Ugyanezen gondolatnak — lehetőleg — érvényesülnie kell a francia-magyar szabályzatban is. Perbeli meghatalmazottul (84) rendelhetők: a) francia vagy német bíróságok mellett működő ügyvédek („avocats”); b) „avoués”-k; c) francia vagy német állami egyetemek jogkari tanárai és „agrégés”-!; d) az „Institut de droit international” rendes és levelező tagjai. Nincsen akadály a annak, hogy valamely peres felet egyidejűleg két vagy több perbeli képviselő képviseljen, illetve jogilag támogasson a döntőbírósági eljárásban (239. cikk ut. függ.” 3. §.). Kifejezetten bennefoglalatik ez az eljárási szabályzatban is. „Les parties peuvent se faire représenter devant le Tribunal par des mandataires et se faire assister de conseils” (83). Ebben az esetben a 8., illetve a 15. cikk helyes értelmezése szerint a tulajdonképeni perbeli képviselő ellenjegyzí a periratokat és viseli a pervitellel járó felelősséget, míg

a jogtanácsosoknak („conseils”) az írásbeli eljárás folyamán csak perenkívüli szerep jut; a szóbeli eljárásban azonban ezek is szóhoz jutnak a törvényszék előtt (47).

A perbeli képviselők képviseleti joga sem a francia-német, sem a francia-osztrák eljárásban *nem* terjed ki: a) sem egyesség kötésére (62. cikk, 2); sem b) a követelés elismerésére (64. cikk, 1); sem c) a kereset visszavételére (65. cikk, 1). Ezen perbeli cselekmények hatályos teljesítéséhez külön felhatalmazás szükséges. Ezért ajánlatos a következő meghatalmazási formula, amelyet a „Juristische Wochenschrift” 1920 évi 7. számában Bondi ajánl és amelyet Backhaus is átvész és itt ezen utóbbiból van! idézve: „Procuration: Par la présente je constitue Mr (név és lakhely) comme mon mandataire dans mon procès contre (ellenfél neve) devant le Tribunal Arbitral Franco-Hongrois. Il est autorisé à me représenter et à agir en mon nom en tout cas de procédure et à présenter pour moi toutes requêtes, conclusions et observations, soit par écrit, soit oralement, de plus à recevoir valablement pour moi toutes notifications, communications et convocations du Tribunal. En outre je lui confère la procuration spéciale d'abandonner en mon nom les contestations au moyen d'une transaction, d'un passé expédient ou d'un désistement.”

A peregyesség (62. cikk, 5), az elismerés (64. cikk, 4) és a keresetvisszavétel (65. cikk, 4) tekintetében kiemelés érdemel, hogy a kormányképviselők az erről való tudomásszerzéstől számított nyolc napon belül ellentmondási jog illeti. Ellentmondás esetében az eljárás tovább folytatandó. Kifejezett vagy hallgatólagos hozzájárulás esetében a bíróság végzési hoz, amelyben a peregyességet, illetve elismerést jogerős Ítélet hatályával ruházza fel, illetve a kereset visszavételét véglegesnek jelenti. A döntőbírói gyakorlat ezt a jóváhagyást nemcsak formalistikusnak tekinti, de érdemi szempontból is megvizsgálja az ügyet. (Société des Pape-teries de l'Auto c/a Radebeuler Maschinenfabrik és Walter c/a Német állam.)²⁸⁾

Az eljárás egyik sajátossága a *kormányképviselők perbeli szerepe*. Elsősorban az általuk képviselt kormányok szervei és perbeli képviselői, akik azonban a magánfelek között folyó perbe is bármikor beavatkozhatnak (85). Ezen célból a keresetből (9 c), illetve periratokból (15) egy-egy példány mindegyik kormányképviselőt illeti. A titkárság köteles minden perbeli cselekményt a kormányképviselőkkel közölni. A kormányképviselők azonban a döntőbírói bíróságnak is szervei és ebben a minőségben közvetítik a perbeli kézbesítéseket (12. cikk 3), a tanúidézéseket (52), valamint a megkereséseket (53); közbenjöttükkel történik a döntőbírói Ítéletek végrehajtása (76); ugyanők gondoskodnak a biztosítási intézkedések („mesures conservatoires”) végrehajtásáról (36. cikk 2); a kormányképviselő útján történik a zárlat foganatosítása és a zárgondnok kirendelése (Hallyn c/a Basch eset)²⁹⁾ a kormányképviselő képviseli a szegény (a szabályzat szavai szerint „fizetőképtelen”) peres felet és ő igazolja a fizetőképtelenséget (97): a mulasztó fél képviseletét átvehetik vagy elnapolást indítványoz-

²⁸⁾ Lásd: „Friedensrecht” I. év f. 2. lüz. 11. és 5. füz. 37.

²⁹⁾ Lásd az eset tárgyalását: Dr. Szladits Károly: „A vegyes döntőbírói bíróságok ítélkezése” („Békejog” 2. füzet).

hatnak (73); betekintési joguk van bármely per irataiba a tárgyalás, előtti 2—2 héten át (45); felszólalási és indítványozási joguk van a végtárgyaláson (47. cikk 3); ellentmondást joguk van a peres felek által kötött peregyesség (62. cikk 5) ellen, valamint a követeléseismerés (65. cikk 4) és a keresetvisszavétel ellen (65. cikk 4.) Hozzászólhatnak a peres felek eljárás felfüggesztése iránti kérelméhez (66); állást foglalhatnak a beavatkozási kereset tárgyában (21. cikk 1); nincsen ugyan kifejezetten kimondva a szabályzatban, de következik a 85. cikkből, hogy ugyanezen jog megilleti a perbehívás, az előd megnevezése és a kereset megosztása kérdésében is. Az ítélet kiigazítási iránti kérelmet a fél csak a kormányképviselő közvetítésével terjesztheti a bíróság el. (78. cikk 2). Ez a rendelkezés nem vonatkozik az ítélet kijavítása iránti kérelemre, még kevésbé a perújítási kérelemre, amely utóbbi tekintetben azonban a kormányképviselőket kétségkívül indítványozási jog illeti. A döntőbírói per természetéből következik, hogy jogait a kormányképviselő már az írásbeli (előkészítő) eljárás során is gyakorolhatja, aminél fogva — bár ez kifejezetten nincsen kimondva a francia-német eljárásban — a periratváltás joga a kormányképviselőt is megilleti. Ebben az értelemben kifejezett rendelkezést tartalmaz a belga-német eljárás 11. cikke. A kormányképviselők számára adandó kormányutasításban kiemelő volna, hogy a kezükbe a perrendtartás által letett jogokat minden esetben saját honosaik érdekeinek legmesszebbmenő módon való megvédésére értékesítsék és, liberális módon kezeljék.

Széleskörű *diskrecionarius jog Meli az elnököt*. Dönt afölött, hogy a keresetindítási határidő lejárta után beérkező kereset érdemi tárgyalásra bocsáttassék-e, vagy a törvényszék érdemi tárgyalás nélkül határozzon a visszautasítás kérdésében (5. cikk 3); engedélyt adhat, hogy a terjedelmes mellékletek — ha idegennyelvűek, — csak kivonatos francia fordításban csatoltassanak a periratokhoz (10). Ezen elnöki intézkedés ellen azonban az ellenfélnek előterjesztési joga van a törvényszékhez. Az elnök állapítja meg a költségbiztosíték összegét a francia-német eljárásban, amelyet az eljárás során felelhet (97); megállapítja a költségeket a kereset visszavétele esetében (64). Diskrecionáris joggal rendelkezik az előkészítő tárgyalás („audience préliminaire”) kitűzése és megtartása körül (37); az előkészítő tárgyaláson mint bírói személy csak az elnök vehet részt és azt ő vezeti; megvan a joga, előkészítő tárgyalást tűzni akkor is hogyha alperes egyáltalán nem adott periratot (40); tűzhet folytatólagos: vagy új előkészítő tárgyalási határnapot (41). Az elnököt illeti a végtárgyalás helyének és időpontjának kitűzési joga (44); őt illeti a tárgyalásvezetés joga a szóbeli tárgyaláson (49); végül ő rendeli el a felfüggesztést a felek közös kérelmére (66).

*

Habár az eljárás szerkezete folytán a súlypont az írásbeliségen van: mégsem kell tartani attól, hogy az eljárást formalizmus fenyegeti. Ez a Veszély el van hártva részben a 98. cikk („dérogrations”), részben a 99. cikk („cas imprévis”) által, amelyek provideálnak arra, hogy egyes esetekben az igazság kiderítése érdekében a szabályzattól eltérni is lehessen, és hogy minden esetben, ideértve a szabályzatban előre nem látott eseteket is, a döntőbíró az igaz-

ság és méltányosság elvei által fogja magát vezetetni. Ezen általános jellegű elvek mellett még a következő körülmények állják útját az eljárási formák megmerevedésének: 1. hogy a szóbeli tárgyalás kötelező; 2. hogy az Írásbeliség egyik gyakori velejárója, az „esetőségi elv” nem foglaltatik a szabályzatban; 3. hogy a hallgatólagos beismerés („aveu tacite”) elve nem foglaltatik ezen perrendben (a belga-német eljárás 33. cikkében bennefoglaltatik); 4. hogy a modern perrendtartások bizonyítási elvei — habár a francia-német eljárásban fentartásokkal — érvényesülnek.

Hozzávéve ezekhez a közvetlenség elvének legalább részbeni érvényesülését a bizonyítási elvétel körül (51. cikk 2. és 61), valamint a pervezetési jogot a bizonyítás kiegészítése kérdése körül (90. és, 98. cikk ut. mond.): azt kell mondani, hogy ezen eljárási szabályzat eléggé rugalmas instrumentumot létesít a döntőbíró-sági, jogszolgáltatás céljaira. Ez a szabályzat fog minden valószínűség szerint a létesítendő francia-magyar perrendtartás mintájául szolgálni. Kívánatos volna ennek létesítésénél úgy az eddigi judikatúrának, valamint a rokonszabályzatok által szolgáltatott és kiemelt tanulságoknak úgy igazságszolgáltatási, valamint nemzeti szempontokból való értékesítése.

³⁰⁾ A Code civil 14. cikke: „L'étranger, même non résidant en France, pourra être cité devant les tribunaux français pour l'exécution des obligations par lui contractées en France avec un Français; il pourra être traduit devant les tribunaux de France pour les obligations par lui contractées en pays étranger envers des Français”.